

II RIIGIKOGU

6. istungjärk.

Protokoll nr. 134 (10).

1924 a.

II Riigikogu koosolek 25. septembril
1924 a. kell 10 hom.

Kokku on tulnud 82 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: põllutööminister
A. Kerem, rahaminister **O. Strandman**,
teedeminister **K. Kark**, töö-hoolekandemi-
nister **Chr. Kaarna**, haridusminister **H. B.**
Rahamägi.

Päewakord:

1. A. Kärner'i küsimine põllutöömi-
nistrile Saaremaa maakorralduse (lapita-
lude kruntimise) seaduseelnõu asjas.

2. O. Gustawson'i küsimine põllutöömi-
nistrile kohtuotsuse täitmata jätmise
kohta.

3. K. Wirma küsimine Wabariigi Wal-
itsusele Wene enamlaste riigiwõimudelt
Eesti töölistel saamatajäänud palga kohta.

4. L. Johanson'i küsimine Wabariigi
Walitsusele seaduseelnõu asjus wabadik-
kude-küsimuse lahendamiseks.

5. L. Johanson'i küsimine põllutöömi-
nistrile endistele mõisatöölistele antud
maatükkide lõpuliku planeerimise, rendi-
lepingutesõlmimise ja ehituslaenu wõimal-
damise asjus.

6. Läbirääkimised Wabariigi Walit-
suse wastamise puhul M. Janson'i, J. Nan-
nilson'i ja O. Gustawson'i arupärimise
peale Lelle-Hiiekõnno alewi maaga wa-
rustamise asjas.

7. Läbirääkimised Wabariigi Walit-
suse wastamise puhul A. Jürman'i, A. Tu-
pits'a ja M. Martinson'i arupärimise
peale endiste kroonu metsawahikoha-pi-
dajate Mart Tomson'i ja Jüri Krieger'i
väljatõstmise asjas nende taludest.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnis-
son**, pärast abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäri kohal sekretär **T. Kalbus**.

Koosolek algab kell 10.20 min.

1. Päewakorra Juhataja **J. Tõnis-
son**: Awan Riigikogu
täiendamiseks on rkl. Kärner'i poolt ette
pandud wõtta päewakorda esimeseks
punktiks komisjonide täiendawad wali-

mised. (Hääletatakse.) Nähtawa
enamusega on päewakorra
täiendamisetepanek vastu
wõetud, sellega on päewakord niisu-
gusel kujul, nagu ta Riigikogu liigetele
kätte saadetud, ühes täiendusega vastu
wõetud. Enne päewakorra juurde mine-
mist on sõna härra sekretäiril teadaande
ettekandmiseks.

2. Teadaandmine
kommissjoni-
desse antud sea-
duseelnõude
kohta.

Sekretäär **T.**
Kalbus: Riigikogu
juhatusel on järg-
mised seadused komis-
jonidesse antud (loeb):

1. Eesti wabariigi ja
nõukogude sotsialistlikkude wabariikide
liidu wahel sõlmitud posti, telegraafi ja
raadiotelegraafi ning telefoni konwentsi-
oonide ja rahaliste postitransfertide wahe-
tuse kokkuleppe kinnitamise seadus —
väliskomisjoni.

2. Eesti ja Põhja-Ameerika-Ühisrii-
kide wahelise raha transfertide waheta-
mise kokkuleppe kinnitamise seadus —
väliskomisjoni.

3. Eesti ja Rootsi wahel waimuhai-
gete asjus sõlmitud kokkuleppe kinnita-
mise seadus — väliskomisjoni.

4. Walga linna administratiiv-piirkon-
na laiendamise seadus — omawalitsuse
kommissjoni.

3. Eesti sotsiaalde-
mokraatliku töö-
liste partei Riigi-
kogu rühma teada-
anne **M. Janson'i**
rühmast väljaheit-
mise kohta.

Riigikogu juhata-
sele on tulnud Eesti
sotsiaaldemokraat-
liku tööliste partei
Riigikogu rühma
poolt järgmine tea-
daanne: „Riigikogu
juhatusel. Eesti
sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühm teatab, et rkl. M. Janson on sellest rühmast välja heidetud. Rühma juhataja A. Rei. — 23. IX. 24.“

4. Teadaandmine
muudatuste kohta
Riigikogu koos-
seisus.

Riigikogu juhatusel
on teatada, et Riigiko-
gust on välja langenud
Boris Kumm, kes wa-
litud töörahwa ühise

wäerinna Pärnumaa walimisringkonna nimekirja järele. Tema asemele on kutsutud 24. sept. 1924 a. Jüri Wisk.

**5. Kommisjonide Juhataja J. Tõ-
täiendawad wa- nisson:** Eesti sot-
limised.

siaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma nimel on rkl. A. Kärner ette pannud walida üüriseaduse komisjoni P. Schütz'i asemele M. Martna ja üldkommisjoni M. Janson'i asemele P. Schütz. Panen hääletamisele ettepaneku, walida P. Schütz'i asemele M. Martna üüriseaduse komisjoni. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on M. Martna üüriseaduse komisjoni walitud.

Panen hääletamisele ettepaneku, walida üldkommisjoni M. Janson'i asemele P. Schütz. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on P. Schütz üldkommisjoni walitud.

**6. A. Kärner'i kü-
simine põllutöömi-
nistrile Saaremaa
maakorralduse (la-
pitalude krunti-
mise) seaduseel-
nõu asjas.**

A. Kärner (sd.)
(loeb):

Riigi 1924 a. eelarwe juurde wõttis Riigikogu tänawu aasta kewadel wastu soowiawalduse, et kiirelt esitataks põllutöoministeriumi poolt Riigikogule Saaremaa maakorralduse (lapitalude kruntimise) seaduseelnõu. Sama soowiawalduse wõttis wastu ka I Riigikogu 1923 a. algul.

Palun põllutööministrilt wastust järgmistele küsimistele:

1. Kas tunnistab põllutöoministerium nimetatud seaduse tarwiduse kiireks?

2. Millal esitatakse see seaduseelnõu Riigikogule?

**7. O. Gustawson'i
küsimine põllutöö-
ministrile kohtuot-
suse täitmata jät-
mise kohta.**

O. Gustawson
(is.) (loeb):

13. septembril 1921 a. tühistas Wiljandi-Pärnu rahukogu Wiljandi maakonnawalitsuse otsuse Nawesti mõisa Noti nr. 3 kohale kandidaatide ülesseadmisse puutuwas osas ses mõttes, et Tõnis Sawi, kes maast ilma oli jäetud, õigustatud on Noti kohast maad saada.

4. aprillil 1922 a. kinnitas Riigikohus rahukogu otsuse. Selle otsuse täitmiseks määras Wiljandi-Pärnu rahukogu 20. juunil 1923 a., et Tõnis Sawi'le tuleb Noti kohast maad anda ühesugustel alustel teiste Noti koha rentnikkudega.

Palun põllutööministrilt Riigikogu lähemal arupärimis-koosolekul wastust:

1. Kas on põllutööministril teada, et tähendataw kohtuotsus kunni siamaani täitmata?

2. Mis põhjusel on see otsus täitmata jäetud?

3. Millal mõeldakse see täita?

**8. Põllutööministri
wastamine A.Kär-
ner'i ja O. Gus-
tawson'i küsimiste
peale.**

**Põllutöömi-
nister A. Kerem:**
Tarwitan juhust, et esimese kui ka teise küsimise peale korraga wastata.

Esimese küsimise peale wastates peab ütleva, et põllutöoministerium Saaremaa lapitalude korraldamise seaduse väga kiireks loeb. Selleks oli minu poolt mõni kuu tagasi erikommisjon määratud. Kahjuks komisjoni juhataja jäi haigeks ja on praegu ka haige ja minu poolt on wastaw uus korraldus tehtud töö jätkamiseks. Arwan, et seda seaduseelnõu umbes kahe kuu pärast wõidaks Riigikogule esitada.

Teise küsimise kohta wõin järgmist seletada: Rkl. Gustawson'i poolt esitatud küsimus kohtuotsuse täitmatajätmise kohta on arwatawasti tekkinud Jaak Sawi asjus, kelle kohta küsimuses ette toodud asjaolud tõsioludele wastawad, kuna peawalitsuses olewate andmete järele on Tõnis Sawi Jaak Sawi poeg ja Kabala asundusest Wiljandimaalt koha põlispidamise õigusega saanud.

Noti on endine kandikoht, mida kasutasid kunni 1921 a. neli isikut: Anton Ratasepp, Jüri Lenk, Mari Tõkke ja Jaak Sawi. Olustwere wallanõukogu otsusega 5.IV.21 a. määrati Nawesti asunduse peale seaduslikus korras kandidaadid ja maakonnawalitsuse poolt 22.IV.1921 a. kinnitati. Wallanõukogu ega maakonnawalitsuse poolt ei olnud Jaak Sawi kandidaatide nimekirja üles wõetud. Peale kandidaatide määramist anti kohad urtes piirides kandidaatidele kätte, J. Sawi andis ka oma käes enne kasutada olnud maa üle, kuid hiljem kaebas ta maakonnawalitsuse otsuse peale Wiljandi-Pärnu rahukogusse. Rahukogu, kus asi 13.IX.

1921 a. arutusel oli, otsustas Wiljandi maakonnawalitsuse korralduse 22.IV.21 a. ära muuta osas, mis Nawesti Noti koha peale kandidaatide ülesseadmisesse puutub.

Noti koha teiste rentnikkude Anton Rataseppa, Jüri Lenki ja Mari Tökke poolt oli, kui kolmandate isikute poolt rahukogu otsuse peale kaebtuse Riigikohtule edasi antud, kus Riigikohus otsusega 4. aprillist 1922 a. otsustas eelpooltähendatud isikute rewisjoni kaebtuse tagajärjeta jätta. — Kuna Noti kohast oli kõigest kolm kohta planeeritud, ja kohad — wäheldased, halwa, wesise maapinnaga — maasaajatele kätte antud, ei saanud kohalik riigimaadeülem otsust täita ja palus rahukogu seletada, kuidas seda otsust täita. Rahukogu otsusega 20. VI. 1923 a. määras Wiljandi maakonnawalitsusele seletada, et Nawesti Noti kohast planeeritud kohtade peale tulewad uuesti kandidaadid kindlaks määrata, kusjuures Sawi'le maad tuleb anda Noti kohast ja kui teised praegu sealasuwad asunikud sama õigustega on, kui J. Sawi, ja keegi neist teise koha peale üle wiidud ei soowi saada, et siis tulewad Nawesti Noti kohast planeeritud kohad kõigile enne maaseaduse maksmapanemist kohal asunud Noti koha rentnikkudele wälja anda ühesarnasel alusel. Maakonnawalitsus andis küsimuse uuesti wallanõukogule otsustamiseks.

Uus kandidaatide määramine Noti koha peale ülewaltähendatud kohtuotsuse põhjal oli Olustwere wallanõukogus 5. XII. 23 a., kus Jaak Sawi kandidaadiks üles wõeti, kuid tingimisega, et kui Nawesti asunduses waba maad ei ole, siis kuhugi teise mõisa üle wiidaks. Seda otsust muutis maakonnawalitsus 30. XII. 23 a. ja määras kõik 4 J. Lenk'i, A. Ratasepp'a, M. Tökke ja J. Sawi Nawesti Noti koha peale üheõiguslikkudeks maasaajateks.

Endisest Noti kandikohast planeeritud kolm krunti olid 1921 a. A. Ratasepp'ale, J. Lenk'ile, M. Tökke'le wälja antud ja nendega rendileping 6. aasta peale sõlmitud, kestwusega 1927 a., millised ka peawalitsuse poolt kinnitati. Sellepärast ei olnud wõimalik Jaak Sawi Noti kohast maaga rahuldada, millest temale peawalitsuse poolt ka teatati.

Jaak Sawi nõudis aga siiski riigimaadeülemalt kohtuotsusel temale luba-

tud maa kätteandmist. Wiimasele seletati peawalitsuse poolt, tema sellekohase järelepärimise peale, et rendileping tuleb olewate rentnikkudega täita, ning peale lepingu tähtaja möödumist wõib uus rentnik oma õiguse maksma panna. — Kuid et Sawi't ajutiselt, kunni Noti kohtade peale sõlmitud rendilepingute lõpuni maaga rahuldada, reserweeriti riigimaadeülemale poolt Kabala asundusest üks koht, ja pandi temale ette wahekirjadega 8. II. 1924 a. nr. 4697-23. sinna üle minna, millega aga kodanik J. Sawi nõus ei olnud.

Arwesse wõttes, et rendilepingud, mis ülewalmimetatud rentnikkudega sõlmitud, on peawalitsuse poolt kinnitatud kestwusega kunni 1927 a., kuna kohtuotsusega need lepingud tühistatud ei olnud, ei saanud põllutööministeerium ühekülgiselt rendilepingut tühistada, mispärast puudus wõimalus J. Sawi'le Noti kohast maad anda.

Ja see wõimalus awaneb ainult siis, kui lepingud, mis praegu sõlmitud on, kohtu korras tühistatakse wõi nende aeg läbi saab.

9. K. Wirma küsimine Wabariigi Walitsusele Wene enamlaste riigiwõimudelt Eesti töölistel saamatajäänud palga kohta.

K. Wirma (sd.) (loeb):

1) Kas walitsusel on andmeid — ja kui on, siis missugused — selle kohta, kui palju Wene enamlaste riigiwõimud Eestist 1918 a. lahkudes maksmata jätsid palga töölistel mitmes riigiette wõttes ja ka mõnes eraette wõttes, mis sekwestri seaduse põhjal riigi kätte olid wõetud?

2) Kas mõtleb walitsus midagi ette wõtta ja mida nimelt, et Eesti töölistel oma saamatajäänud palga kätte saaks?

10. L. Johanson'i küsimine Wabariigi Walitsusele seaduseelnõu asjus wabadikkude küsimuse lahendamiseks ja põllutööministri wastamine küsimise peale.

L. Johanson (sd.) (loeb):

Kas ja kudas esitab Wabariigi Walitsus Riigikogule seaduseelnõu, mis lahendaks wabadikkude (popside) küsimuse?

Põllutööminister **A. Kerem** (kohalt): Umbes selle aasta lõpul.

11. L. Johanson'i küsimine põllutöoministrile endistele mõisatöölilistele antud maatükkide lõpuliku planeerimise, rendilepingute sõlmimise ja ehituslaenu võimaldamise asjus ja põllutöoministri vastamine küsimise peale.

hemalt 6. aastased rendilepingud, et sel teel kõigi nimetatud kohtade rentnikuile võimaldada asunikkuidele antawat ehituslaenu saada“?

Põllutöominister A. Kerem (kohalt): Mõisatööliliste kohtade jaotamine ja ühiskruntide väljaplaneerimine on tänawu aasta töökawasse nii palju, kui võimalik üles wõetud. Peale selle on weel jäetud riigimaadeülematele ühes maakonna maamõõtjatega võimalus, kawa mõisatööliliste kruntide tükeldamise kohta täiendada, ilma et keskwalitsuse nõusolekut selleks küsida waja oleks. Nii palju, kui tehniliselt võimalik, wiiakse tükeldamine tulewaks kewadeks läbi, ja kewadest peale asuwad kruntideomanikud tükeldatud kohtadele põliste rentnikkudena, millega kaasas käiwad kõik teised soodustused, mis asunikkuide kohta makswad. (L. Johanson, sd.: Ja millal pannakse makswa seadus wabadikkude küsimuse lahendamiseks?) Käesolewa aasta lõpul esitatakse Riigikogule.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **K. Wirma**).

12. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse wastamise puhul M. Johanson'i, J. Nanilson'i ja O. Gustawson'i arupärimise peale Lelle-Hiiekõnno alewi maaga warustamise asjus.

L. Johanson (sd.) (loeb):

Missugusel määral on põllutöominister täitnud II Riigikogu soowiawaldust, „et põllutöoministarium kiires korras läbi wiiks endistele mõisatöölilistele antud maatükkide lõpuliku planeerimise ja sõlmiks nende ning teiste käsitöökohade waldajaiga wä-

et selle mõisa planeerimisel teatud osa maad nende alewikule reserweeritakse Lelle raudteejaama juurest ehituskruntideks. Selle peale tuli wastus, et alewielanikkude huwides mõisa planeerimisel toimetatakse. Kuid teadmata põhjustel ei esitatud üldse alewielanikkude palwet kohalikule planeerimise komisjonile. Samuti jäeti planeerimise komisjonis tähele panemata alewielanikkude suusõnalised soowiawaldused, et alewikule maad jäetaks. Kohalikud elanikud protesteerisid planeerimise peakomisjonis, käisid ka Pärnumaa riigimaadeülema juures, kuid nii ühes kui teises kohas seletati, et olla jäetud alewikule 4½ tiinu maad ehituskruntideks. Alewielanikud kahtlesid ja käisid weel kord 1921 a. kuulamas Pärnumaa riigimaadeülema juures, kuidas alewiku maaga lugu on. Seal seletati uuesti, et alewikule olla maad antud.

Selle peale wedas üks alewiku elanikkudest, Mihkelson, omale ehitusmaterjalid walmis ja palus endale ehituskrunti anda. Nüüd aga seletas sama riigimaadeülem, et alewikule ei olla mingisugust maad jäetud. Tähendatud Mihkelson oli sunnitud selle tagajärjel oma ehitusmaterjalid ära wedama Türi alewikku, sealjuures kandes mitmekordseid kulusid. Peale selle käisid weel mõned üksikud elanikud riigimaadeülema juures. See juhatas neid ehitusplatse nõutama eemalolewatest alewiku talumaadest. Loomulik on, et sellega leppida ei saadud. Sest alewiku elanik ei saa ju ometi oma maja 2—3 wersta alewikust eemale ehitada. Alewikust endast ei olla aga võimalik maad anda, sest rentnik Tagapere'ga olla rendileping iseäralikkudel põhjustel pikendatud.

Kogu alewi ümbruses olew maa, mis endine mõisaomanik 1923 a. oli tükeldanud ehituskruntideks, oli kummalisel kombel üheks normaaltaluks tehtud ja antud endisele postijaamapidajale Jaan Tagapere'le, wälja arwatud ainult need ehitusplatsid, mis juba warem elanikkude poolt rendile wõeti. Peale normaaltalukrundi, mille suurus on 51 dessatiini, jäi tarwitada sellesama härra Tagapere kätte üks ehitusplats, mille peale ta siimaani midagi ehitanud ega mida ta kuidagi harinud ei ole, waid krunt on täiesti sööti jäänud. Teisele ehituskrundile on Tagapere'l maja ehitatud. Peale selle on weel kolmas ehitusplats, mille Tagapere omandas kuulmata kombel. Uue normaal-

Lelle-Hiiekõnno mõisa planeerimisel, mis sündis 1920 a., saatsid Lelle-Hiiekõnno alewi elanikud Pärnumaa riigimaadeülemale palwekirja,

talukrundi külge puutub ühe wanakese Anijas'e ühewakamaa suurune maatükk. 1921 a. kewadel wõeti see maatükk wanakese Anijas'e käest ära, ilma et oleks warem olnud mingisugust etteütlemist. Ühel heal päewal õeldi talle, et see maatükk on liidetud härra Tagapere maatüki külge ja — asi nudi. Mikspärast seda tehti, ei tea siamaani keegi. Piiriõienemisest ei saa siin juttu olla, sest just selle maatüki liitmine normaaltalu külge aitas piiri rikkuda. See maatükk ulatab normaaltalu piirist nelinurgana wälja. Anijas protesteeris kirjalikult oma maatüki ärawõtmise wastu. Tuli hiljem kohalik 7-da ringkonna walitseja ja seletas, et Anijas olla oma protestiga hiljaks jäänud.

Nõnda oli lugu alewiku maaga. Ühte-aegu on arupärimises puudutatud ka teist küsimust, — endise postkontori ja postijaama üleandmist härra Tagapere'le. Maja on kas juba müüdnud wõi kawatsetakse müüa — umbes 40.000 marga eest kuuldawasti. See on riigi hoone. Praegu aga wõtab härra Tagapere sama hoone eest riigi käest aastas 30.000 marka üüri. Arupärimises juba tähendati selle kummalise kokkuhoidmise wiisi peale, kus oma maja 40.000 marga eest minna lastakse, et sama maja eest 30.000 aastas üüri maksta. Nii on küsimuse faktiline külg.

Põllutööministril, härra Kerem'il on sulaõigus, kui ta oma wastuses konstateerib, et Lelle-Hiiekõnno lugu tuleb kirjutada endise walitsuse kontole. See on üks wäike pärl härra Rostfeld'i ja papi Raamot'i duett-repertuaarist, härra Pool'i poolt omal ajal wääriliselt sisse õnnistatud. Lelle-Hiiekõnno lugu illustreerib noid aegu, kus loeti peenemaks tooniks maaküsimuse lahendamisel talitada põhimõtte järele: „õigus õieli all, kõwerus kõhuli peal.“

Tõepoolest, wõtke kohaliku alewiku maasaamise lugu. Isegi pimedale peaks olema selge, et alewikule tuleb maad anda. See maa on juba 1913 a. saadik otse eeskujulikult korras ja kruntidesse aetud, aga selle peale vaatamata, et kõik eeldused tingiwad, see maa tuleb reserweerida alewikule. Ehituskruudid ühes normaaltaluga, aetakse kokku üheks suureks taluks ja antakse Tagapere'le pikaajalise rendilepingu põhjal. Teised, lihtrentnikud, oodaku aga aastad otsa enne kui nad lepingu kätte saawad. Tagapere'ga on see rendileping paugupealt

sõlmitud, selle peale vaatamata, et just siin oleks pidanud eriti ettewaatlik olema ja arwestama sellega, et niiviisi alewiku elanikkude hing kuueks aastaks kinni pigistatakse. Juba see on õige isewärki talitamine. Lausa skandaalne on aga wiis, kuidas Anijas'e maatükk ära wõetakse. Teadmata, missugusel seaduslikul alusel, teadmata, kelle otsusel wõi korraldusel, selgub ühel heal päewal, et see maatükk ongi liidetud Tagapere krundi külge. Alles päewal, kui krunt tegelikult üle wõeti, kuuleb Anijas, et tema ei ole enam selle krundi waldaja. Anijas läheb nüüd protesteerima. Seal õeldakse aga lakooniliselt: „Olete hiljaks jäänud.“ Wist jumal taewas ja ta inglid oleksid pidanud ütleva sellele 70. aastasele wanakesele, et suured härrad on otsustanud tema maalapikese wõtta ja Tagapere'le lisaks anda, olles weendunud: kellel on, sellele tuleb weel juurde anda, ja kellel wähe, selle käest tuleb hoopis ära wõtta. Sarnast talituswiisi Anijas'ega waadeldes tuleb tahtmata tunne, nagu oleksime mingisuguse püha Bürokraatsiuse patusel maal, kus ei maksa muu seadus, kui ainult ülemuse tahtmine ja äranägemine.

Ja kui nüüd härra Kerem, praegune põllutööminister, tuleb ja kurdab, nagu poleks siin midagi tetta, et oli see lugu küll nii, aga parata ei saa, siis oleme meie teisel arwamisel. Meie arust on talituswiis Anijas'ega niipalju wäärt, et siin igal tingimusel tagantjärelegi tuleks selgeks teha ja seaduslikult wastutusele wõtta need asjaosalised ametnikud, kelle süü pärast sarnased lood wõisid sündida. Muidu tuleks tõsiselt karta, et inimesed arwamisele tulewad: Eesti riigis ei maksa seaduslik kord, waid ametnikkude omawoli ja äranägemine, wähemalt maa-korralduse küsimustes.

Üldse katsus härra põllutööminister oma wastuses asuda seisukohale, et nõnda see lugu küll oli, aga nii peab see ka jääma, siin ei saa enam midagi teha. Härra põllutööminister wõtab meie arusaamise järele küsimuse liiga kergelt. Kui härra minister arwab, et on wäljaspool igasugust kahtlust küsimus, kas oli see maa, millest moodustati Tagapere'le antud normaaltalu, talumaa wõi mitte, siis wõib sellele wastu waielda wäga põhjendatult. See ei olnud kunni tolle ajani talu maa sõna harilikus mõttes, waid see oli mõisa maa, mis oli ehituskruuntideks

tükeldatud ja ainult ajutiselt härra Tagapere käes kasutada, niikaua, kui tulewad üksikud majaehitajad ja krundid üksteise järele ära wõtawad. Ainult kunstlikult seletades wõib küsimust walgustada katsuma nõnda, nagu oleks Tagapere harilik rentnik, kes endise rentnikuna maaseaduse põhjal on eesõigustatud kohta saama. Siin oli aga küsimus sootuks teistsugune. Härra põllutööminister ei öelnud otsekohe, kas ta leiab kirjeldatud talituswiisi olewat õiglase wõi mitte. Küll on aga omal ajal maakorralduse peawalitsuses arupärimise põhjendajale Riigikogu liikme Janson'ile seletatud, siin olla talitatud ebaõiglaselt, wõib olla, et isegi seaduswastaselt. Ministeeriumi kõrgemad ametnikud ei salga isegi mitte, et siin on aisaalt wälja löödud. Aga nad arwawad samuti, — siin pole midagi teha. Sest elanikud olla kaebuse tähtajad mööda lasknud ja pidawat nüüd sellega leppima, mis on. Nii siis alewiku elanikud on süüdi selles, et nad nüüd peawad olema ilma maata. Aga põllutööministeerium ise oma asjaajamisega ja korraldamisega otse tõukas elanikud sellele teele, et nad nüüd enam midagi teha ei saa. Riigimaadeülem kohapeal, samuti maakorralduse peawalitsuse ametnikud, seletasid elanikkudele, maad on saada. Ja see, et elanikud tol ajal sarnaseid seletusi uskusid, näitab, et neid seletusi wõeti kui seletusi, mis tulewad ametastutustest ja millega ei naljatata. Nende seletuste otsekoheks tagajärjeks oli see, et elanikud oma ehitusmaterjaali wälja wedasid ja et see nüüd kunni siamaani peab kõdunema. Krunte ei ole siamaani saadud, ja nagu härra põllutööminister ütleb, ei ole lootust ka lähemas tulewikus neid saada. Missuguse konsekwensti tõmbawad siis sellest elanikud? Selle, et neid on ninapidi weetud ja selle ninapidiwedamise tagajärg on see, et nad peawad kahju kannatama, peawad oma mändanenud ehitusmaterjaali poole hinna eest maha müüma.

Härra põllutööminister oma wastuses toonitas, et Lelle mõisa planeerimise puhul olla Tagapere kui endine rentnik maaga warustatud. Aga ta jättis ütlemata, mispärast oli waja terwelt 51 dessätiini kokku kuhjata, mispärast oli tarwis sinna hulka liita ka wäikene saunakoht „Nuudi“, ja samuti, millest on tingitud see, et isegi üks wakamaa Anijase käest kuulmata kombel ära wõeti ja Tagapere'le li-

saks anti? Wist ei jätkunud 50 tiinust selleks, et Tagapere ja tema naine saaksid ära elada ja oli tarwis tingimata weel see üks wakamaa juurde wõtta. Anijasele oli see maa ainukeseks ülespidamiseks, ja kui see ainukene allikas kinni suluti, siis on arusaadaw, missugusesse seisukorda wanakene pidi jääma. Siin oli ainumõõduandew härra Tagapere suur isu ja see ei leppinud wähemaga. Sellest juhtumisest on põllutööminister oma wastuses täitsa waikides mööda läinud. Siit wõiks oletada, et põllutööministrile sarnane asjaajamise wiis täitsa loomulik paistab olewat, kuigi seda uskuda ei tahaks. Selles küsimuses ootame meie, et siin tagantjärele selgust muretseda katsetaks.

Põllutööminister leiab alewiku maa äraandmise Tagaperele seda loomulikuma olewat, et Lelle-Hiiekõnno alewikus maa järele kuigi suurt tarwidust kunagi olnud ei olla. Sarnase mulje saanud härra minister endisi dokumente lugedes, eriti planeerimise komisjoni protokolle. Kahjuks ei ole minul korda läinud seda protokollit näha. Sellest koosolekust osawõtjad aga, eriti Pärnu maakonnawalitsuse esitaja kohalik elanik Klemm räägiwad, et Lelle-Hiiekõnno alewiku maaga warustamise küsimus ei ole kohaliku planeerimise komisjoni koosolekul üldse arutusel olnud. Kui koosolekul, nagu mööda minnes seda küsimust puudutatud, öelnud Pärnu riigimaadeülem abi: „Meie oleme tulnud kohti üles ehitama, mitte aga lõhkuma.“ Ja et lugu tõepoolest nii oli, näitab muuseas ka see, et kogu alewiku maaga warustamise küsimus on protokolleeritud paarirealise märkusena. Harilikult, kui teataw küsimus iseseiswalt päewakorda wõetakse, ei protokolleerita tehtud otsust mitte märkuses, waid harilikus korras tähendatud märkuses on öeldud, et alewikus on kümme maja, igal ühel üks wakamaa aiamaad ja 64 wakamaad karjamaad. Komisjon ei leia tarwidust alewile rohkem maad anda, 4 wäljaantud krundi peale ei ole senni mitte hooneid ehitatud.

Härra minister on wõtnud asja nõnda, nagu see tol ajal oli. Sel ajal oli päris arusaadaw, et mitmel krundil maju peal ei olnud. See oli 1920 a. ja sel ajal oli üldse wähe inimesi, kes ehitada julgesid. Nüüd on neilegi kruntidele majad peale ehitatud.

Kõigeimelikum on aga see, et wiimase 4 aasta jooksul põllutööministeerium ot-

susele ei ole jõudnud, kas on võimalik Lelle-Hiiekõnno alewikul maad juurde saada või ei. Kümmed palwekirjad on saadetud Pärnumaa riigimaadeülemale, niisama ka põlluministeeriumile ja peaaegu igakord, kui üldse wastust saadi, teatati, et maad saab ükskord, olgugi, et maasaamise tähtaeg väga mitmekesine oli. Kuid inimestele öeldi, ja see oli alles läinud aasta lõpul, et ikkagi maad antakse. Ka härra põllutööminister oma kõnes. Alewi otstarbeks on ka maad reserveeritud, aga wist ei ole tarwidus nii suur olnud. Ja edasi: — neid meeleolusid arwesse wõttes on nähtawasti 1921 a. need tagawaramaad, mis alewikule reserveeriti — wälja renditud. Need on tõesti wälja antud ja on praegu postiametnikkude tarwitada — 4½ dessatiini, maa, mis alewiku jaoks jäetud. Ka maakorralduse peawalitsuses on alles 2 nädala eest ühele Lelle-Hiiekõnno alewiku elanikule, kes maasaamise asjus seal käis, tähendatud, et alewiku jaoks on 4½ dessatiini reserveeritud. Tähendab, et mingisugused maad omal ajal ikkagi selleks reserveeritud on, kuid imelikul wiisil on need maad sattunud sinna, kuhu nad määratud ei ole. Nüüdsete ja warasemate lubaduste põhjal on mitmed isikud majaehitamise materjaali walmis muretsenud, mis praegu seisab, kas otsekohe alewikus, lähedal olewa talumaa peal või mõisas. Need inimesed on aastate kaupa oodanud, ja võib olla ootawad weel aastate kaupa, kunni küsimus otsustatakse, kas nad saawad ehitamiskrunti või mitte. Ehitusmaterjal aga mädaneb ja kõduneb. Põllutööminister arwab, et maad ikkagi saab, kuigi temagi päris kindel ei ole. Üldse — maad polla võimalik saada ennem, kui Tagapere'ga tehtud leping lõpeb. Aga seegi paistab enam kui küsitaw olewat, sest rendileping on antud eeldusega, nagu igale teiselegi rentnikule, et hiljem rendikoht põliseks tarwitamiseks antakse. (Põllutööminister A. Kerem: Selle kohta sarnast otsust ei ole.) Teie ütlete, et ei ole. Võib ju olla. Aga mina kardan väga, et kui kätte jõuab see õnnis tund, millal rendilepingu aeg ükskord lõpeb, Tagapere oma tugewa telgitagusega oma asja kindlustada jõuab ning lõpuks ometi kujuneb, et alewiku elanikud alla peawad jääma.

Nagu tähendatud, sõlmiti esimene rendileping Tagaperega 1920 a. Maakorral-

duse peawalitsuse ülema ütelse järele on see leping täitsa ebaõiglane, kuid wabandab seda sellega, et sel ajal see ime ei olnud, sest kõik olla alles nõnda wälja kujunemata ja segane olnud. 1921 a. sõlmiti samasugune leping, mis samuti ebaõige ja ebakorralik oli, selle peale waatamata, et ajad muutunud olid. Selle 2 aasta jooksul on Lelle-Hiiekõnno alewiku elanikud mitu palwekirja saatnud, niihästi riigimaadeülemale, kui ka põllutööministeeriumile, kus selgelt oli näidatud, et alewikule maad tarwis, ja seda on võimalik saada ainult Tagapere käes olewast maast. Võib olla awaneb võimalus alewikul maad saada 1928 aastal, kus rendileping lõpeb. Kogu see asjakäik paistaks ehk loomulik olewat ja mitte nii silmatorkaw, siis, kui teiste lihtrentnikkudega samuti talitatakse. Meie teame aga, kuidas nende käest samasugustel kordadel on osatud maad kätte saada, rendilepinguid lõpetades. Aga Tagapere suhtes nähtawasti maksawad siin hoopis teistsugused põhimõtted ja ministeerium leiab, et tema mitte midagi teha ei saa alewiku elanikkude soovide rahuldamiseks.

Üle tulles postkontori maja küsimuse juurde olgu öeldud, et meie sarnasest määramisest aru ei saa. Meil arendatakse wiimasel ajal niihästi sise- kui ka wälispoliitikat, kokkuhoidmise tähe all. Imelik on aga see kokkuhoidmise poliitika, kus riigi warandus wõileiwa eest ära müüakse, et pärast sama warandust kõrge üüri eest kasutada, nagu antud puhul. Härra minister leiab, et ka siin kõik asjad korras olla. Olla nimelt selgeks tehtud, et postkontorist on $\frac{4}{10}$ endise rentniku omandus, peale selle olla selgunud rentniku enda seletuse järele, et tema olla teinud remonti 200.000 marga wäärtuses. Võib olla, et ministeerium asjaosalise enda poolt antud suusõnalisi seletusi wõtab puhta rahana, kuid lubatagu meile selle juures siiski kahelda. Ja kui see ka nõnda on, et sellest majast teatud osa rentniku omandus on ja rentnik seal remonti on teinud, siis tuleks meie arusaamise järele siiski enne kaaluda, kas selle $\frac{4}{10}$ pärast maksaks riigihoonet ära anda, seda riigihoonet, mida riik postkontorina ilmtingimata wajaks. Nüüd tahetakse 40.000 marga eest see maja Tagapere'le ära müüa. Härra minister ütleb küll: otsus ei olla weel lõpulik, kohalik maakonna komisjon ei ole oma seisukohta öelnud,

päris wõimatu ei näi aga olewat, et see hoone 40.000 marga eest Tagapere'le pealekauba antakse lisaks neile maalahmakatele, mis tal juba käes. Ja riik, see maksu aastas härra Tagapere'le 30.000 marka üüri. Kindel näib pealegi olewat, et härra Tagapere selle 30.000 margaga ei lepi, waid üüriraha edaspidi tingimata tõstab. Ma kordan, meile on absoluut arusaamata sarnane talitamiswiis, kus riik teatud hoone eest üüriraha peab maksma rohkem kui ta sama hoone mahamüümisel sai.

Kõike kokku wõttes, jääme meie enne kui pärast arwamisele, et ministeerium peaks tõsisemalt kaaluma teid, kuidas Lelle-Hiiekõnno alewikku maaga warustada, et päästa neid ehitusmaterjaale, mis kohale on weetud üksikute elanikkude poolt. Seda rohkem, et otse pöörane on, et ühelt poolt majaehitajaid riiklikkude laenudega toetatakse, teiselt poolt aga neil ehitajail, kes, wõib olla, ilma laenuta majad üles ehitaksid, isegi ehitusmaterjaal hukka ja mädaks minna lastakse lihtsalt sellepärast, et neile ehituskrunte kätte ei anta.

See õnnetu alewikupoliitika ei ole tabanud üksi Lelle-Hiiekõnno't, on terve rida alewikka, kes kannatawad sama häda all. Ma nimetaksin ainult mõne üksiku. Wõtke, näiteks, Wändra. Seal on mitusada wakamaad maad, mis alewiku piirides asub, omal ajal wälja antud kellelegi suurnikule — Janson'ile. Kõnelatakse, Riigikohus olla seletanud: need maad tulla lugeda riigimaadeks. Need riigimaad on aastad otsa ühe isiku kasutada, pealegi osaliselt hoopis ilma rendita, nagu räägitakse. Seal on aga hulk inimesi, kes tahaksid maju ehitada, Janson'ilt maad rentides tuleb neil maksta kõrget renti maa eest, mille eest edasirentija ise midagi maksnud ei ole.

Samuti on, näiteks Simunas üks osa kõigeparemat ehitusmaad wälja antud ühele apteekrile ja riigimaadeülema abile, ja seda kõige paremast kohast, otse tee äärest. Niisamuti on käinud Haljala alewikust mitmed ehitadatahtjad mitu korda ministeeriumis palumas, et ükskord ometi neile wälja antakse ehituskrundid, mis ei ole muud kui endised liiwaaugud. (M. Juhkam, töer.: Seal on kirikumõis just alewiku südames.) Seal on lugu sarnane, et jällegi on kaks

ehitadatahtjat oma materjaali wälja wedanud. Ringkonnawalitseja on warem nõus olnud, maakonna wastaw komisjon samuti. Üks ehitadatahtjaist on isegi omale juba maja wundamendi walmis ehitanud. Nüüd aga seletatakse, et ehituskrunte neile wälja anda ei saawat, tulla enampakkumise teel wälja anda. Enampakkumist aga toime ei panda. Ehitadatahtjad tulewad taas ministeeriumi ja nõuawad: antagu neile kindlustus, et nad ehitada wõiksid, neile aga öeldakse ainult suusõnaliselt: ehitage üles. Kirjalikku dokumenti aga ei anta. Sarnase ebaratsionaalse poliitika tagajärjel ei ole tõesti imestada, kui meie alewikkude majade ehitus, mis mitmel pool muidu hoogsalt areneks, paratamatult lonkama peab. Sellepärast arwame meie, et selles küsimuses peaks ministeerium end rohkem liigutama hakkama, kui ta seda senni on teinud.

Mis aga puutub eriti Anijase käest ärawõetud maatiikki, siis rõhutan mina weel kord, et selles asjas tuleks süüalused kindlaks teha ja nad harilikus korras wastutusele wõtta. Samuti paistab meile olewat lubamatu see, kui riigihooone wõlelwa eest eraisikule maha müüakse, ja hiljem sama hoone tarwitamise eest kõrget üüri maksetakse.

Põllutööminister A. Kerem: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kuna käesolewa küsimuse arutamises, mil minul au oli Riigikogule minu waateid ja seisukohta ette kanda, tükk aega on möödas, siis tuletaksin uuesti meelde mõnda asjaolu. Juba warem tähendasin, et Lelle-Hiiekõnno alewi maade ümberplaneerimise juures, mis sündis 1921 aastal, on selgunud, et seal tegemist on kahe renditaluga. Need renditalud, mis on tekkinud endise karjamõisa pinnale, on juba waremalt piiratud kindla üksustega ja karjamõisa omaniku poolt waremalt nendele rentnikkudele rendile antud. Omaniku poolt on juba waremalt teatawad aktid tehtud, mille põhjal nimetatud talusid planeerimise korral renditaludena on wõetud. Need dokumendid on olemas ja neid wõib waadata. Wõib olla, et mõned arwawad, et need seadusepärased ei ole. Maade wäljaplaneerimise juures 1921 aastal on igatahes seisukohale asutud, et siin tegemist on renditaludega. (O. Gustawson, is.: Ei ole!) Planeerimise

kommisjonist wõtsid osa ka omawalitsuse esitajad, wallaesitajad, maakonnawalitsuse esitajad, samuti ka põllutöoministeeriumi ametnikud. Tähendab, kohalikud elanikud wõtsid sellest osa ja kui teie planeerimise komisjoni protokoll loete, siis leiate, et seal räägitakse niihästi Tagapere, kui ka Nassa renditaludest. Järelikult ei olnud kohalikkudest elanikkudest keegi komisjoni otsuse vastu, sest wastasel korral oleks protesti tõstetud, et siin on renditalude hulka sarnased üksused wõetud, mis iseenesest renditalud ei ole. Seda arwesse wõttes, ei ole minul mingit põhjust nii mitme aasta eest tehtud otsuseid uuesti rewideerima hakata, mis omal ajal seaduslikku jõusse astunud ja mille põhjal on rendilepingud sõlmitud niihästi Tagapere, kui ka Nassa'ga ja ka kohus ei saaks enam neid üksusi Tagapere'lt, kui ka Nassa'lt ära wõtta. Seda saab teha ainult uue seadusega. — Nii palju, kui kohaliku planeerimise komisjoni protokollist selgub, on ka alewimaade küsimust arutatud ja koguni paaril korral selle protokollilt wäljel näeme, kuidas alewite maade asjus seisukoht wõetakse, selle juures on niihästi walla, kui ka maakonna omawalitsuse esitajad olnud. Kui seda protokollilt waadata, siis ei wõi mitte öelda, et põllutöoministeeriumi ametkond enamuses oleks olnud — teisi esitajaid on 3 ja põllutöoministeeriumi esitajaid — 2. Komisjoni protokoll sisaldab motiive, milles tähendatakse, et alew praegu eriliselt maad ei waja. Seal on öeldud: Lelle alewis on 10 maja, igal ühel 1 wakamaa alamaad ja wakamaa üldist karjamaad.

Sel korral algatatud planeerimine on seaduslikus korras lõpule wiidud ja kui siin Riigikogu liige Gustawson eriti alla kriipsutas Jüri Anijas'e loo, siis loen selle kohta protokollist järgmist: „Jüri Anijas'e käes kasutada olnud maa, kus nr. 1 ja 2 talu kuiwatus asub, jääb Tagapere talu kasutada.“ Ka koha peal oli selge, et maa, kus peal asus teise talu kuiwatus ja mis oli olnud Jüri Anijas'e kartulimaa, et see jääb ühe talu külge. Selle planeerimise komisjoni otsuse kohta, mis kohapeal tehti, ei ole meil mingisuguseid dokumentaalseid tõendusi aktis olemas, et Jüri Anijas oleks kunagi selle otsuse vastu protesteerinud.

Edasi, postkontori lugu. Kui Riigikogu liige Gustawson tähendas, et see sugugi õige ei ole, et riik asuniku krundil asu-

wad hooned asuniku käest rendile wõtab, kuna hoone riigi oma, siis paistab minule, et käesolewal juhtumisel riigil selle hoone omandamiseks enam seaduslikku alust ei ole. Nii palju kui minul selge, asub see hoone, kus praegu postkontor sees, uuestiasutatud renditalu piirides ja praeguste makswate seaduste järele ei ole põllutöoministeeriumil õigus neid hooned omale reserweerida. Ja et siin ka on talitatud seaduslikus korras, näitab see, et hoone on hinnatud juba koha peal asuniku omanduseks osalt, wist $\frac{4}{10}$, kui ma ei eksi. Ma arwan ka, et maakonna komisjon selle otsuse kinnitab, kui seadus muudetud ei saa.

Mis aga puutub nüüd alewite ehituskruntidega warustamisesse, siis wõin tähendada, et lepingud, mis on alewile reserweeritud maade peale, kestawad kunni 1926 aastani, wist 1. maini. Muidugi, peale selle on ministeeriumi käed täiesti wabad, kuid kui korda läheb warem mõnda lepingut eksimiste pärast lõpetada, siis weel waremalt. (O. Gustawson, is.: Kas postkontori ametniku käes on maad? Ja Tagapere.) Tähtajalise lepingu alusel 1926 aastani on ärimees Wirkus'ele osa kruntisid wälja renditud, kuna Tagapere'le talu peale on leping põlise tarwitamise õigusega sõlmitud, tagawaramaade peale tähtajaline leping, mis 1. mail 1926 a. lõpeb. Siin on aga ministeeriumil lootus teataw osa maid warem kätte saada, sest meil on kahtlused tekkinud, et mõned rendilepingupidajad on maad edasi rentinud. Kui siin korda läheb seda selgeks teha, siis muidugi on seaduslikus korras wõimalus lepinguid enne lõputähtaega lõpetada ja seega alewile vastu tulla. Siis puudutas härra Gustawson mööda minnes muuseas ka Wana-Wändra lugu, mille kohta minu poolt tehti korraldus neid maid üle wõtta riigile, kuid ma ütlen, nende maade saatus oleneb siiski weel sellest küsimusest, mis Riigikogul praegu pooleli arutamisel on. Uue seaduseelnõuga, mis omal ajal § 4-a muutmise kohta seisma jäi, põhjustel, et krepsteerimise küsimus selge ja lahendatud ei olnud, esineb walitsus lähemal ajal ja toob ta Riigikogusse, et lõpulikult seda küsimust otsustada. (O. Gustawson, is.: See tähendab okkupatsiooniaegsed ostud-müügid!) Siis Simuna alewiku kohta kahjuks ei ole minul praegu andmeid. Haljala alewi kohta aga wõin ma niipalju

öelda, et sealsed isikud käisid ka ministeeriumis ja seletati neile ära, missugused seaduslikud alused selleks olemas on. Wist homsel walitsuse koosolekul kinnitatakse ehituskruuntide määrus, mis annab ministeeriumile wabamad käed, kui seda senni Wene seaduste põhjal oli. Ma arwan, et ka tulewikus see küsimus kiiremini edasi nihkub, peab ju seda arwesse wõtma, et maareformi teostamise aastatel põllutööministeeriumil pearõhku tuli panna asunduskruuntide peale ja sellepärast oli ka loomulik, et teiste kruuntide wäljaandmine tahaplaanile jäi. Seal, kus alewid olemas olid, seal oli ministeeriumi seisukohast palju kergem maa-alasid wälja jagada, ja kohalikka huwisid rahuldati ka paremini. Teatawates kohtades, muuseas ka Lelle-Hiiekõnnos, mis walla alla käis, oli raskem maid korraldada, sest ei saa oletada, et walla omawalitsus oleks eriti huwitatud olnud majaplatside planeerimise korraldamisest, seda tahtsin täiendawalt weel oma endisele seletusele juurde lisada.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Jaanis'e poolt on esitatud liht-üleminekuwormel: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastamise Riigikogu liigete M. Janson'i, J. Nanilson'i ja O. Gustawson'i arupärimise peale Lelle-Hiiekõnno alewi maaga warustamise asjas, läheb päwakorras edasi.“

O. Gustawson (is.): Ma juba tähendasin, et meid esimeses joones imestama paneb tolleaegne talituswiis üldse. Just selles mõttes on käesolew lugu nii wäga õpetlik. Wõtke näiteks kaks maawaldajat — ühelt poolt Tagapere, teiselt poolt Anijas. Tagaperel on teatud osa maad kasutada. Tema suhtes on kindel: talle tuleb anda normaaltalu kui endisele maawaldajale. Anijas on samuti oma maatükki 8 aastat kasutanud. Maaseaduse mõtte ning selle teostamise määruste järele oleks tal samuti õigus maa peale, mis temal senni kasutada olnud. Meie näeme aga, kuidas selle peale waatamata wanakese wakamaa suurune maatükk tema käest ära wõetakse ja Tagapere'le antakse, lisaks ennesaadud lahmakaile. Need ei olnud tol ajal mitte üksikud juhtumised, waid siis talitati päris järjekindlalt nõnda. Kellel olid tutwused ja kes oskas telgitaga tegutseda, nende huwid leidsid alati kaitset, kellel aga seda oskust

ei olnud, nagu käesolewal juhtumisel 70-aastasel wanakesel, see pidi leppima sellega, et tema kõigist ilma jäi. Mina arwan, et siin planeerimise peakommissjon oleks wõinud kohaliku kommissjoni otsust selles suhtes muuta ja jätta see wakamaa wanakese kätte. Ega sellepärast wististi ilm hukka poleks läinud. (Põllutööminister A. Kerem: Aga kui see isik ise soowi ei awaldanud?) Aga kust teadis ta siis soowi awaldada, kui talle tehtud otsust õigel ajal teada ei antud. Päris iseendast mõistetaw oleks see, et wanakesele oleks teatatud, et sarnane otsus on tehtud. Nüüd aga saab ta otsusest teada alles siis, kui tullakse ja temalt maatükk ära wõetakse. Pärast aga seletatakse, et kaebada ka enam ei saa, sest et tähtjaid mööda olla lastud. Mina arwan, et puht inimlikkuse seisukohalt sarnast talituswiisi, nagu see käesolewal korral aset leidis, heaks kiita ei wõi.

Mis aga puutub Lelle-Hiiekõnno alewiku warustamisesse maaga, siis arwame meie, et põllutööministeerium, kui see asi end tõesti teisiti lahendada ei anna, peaks esinema seaduseelnõuga, mis mitte ainult Lelle-Hiiekõnno alewiku maaga warustamise kohta eraldi ei käiks, waid mis üldse hõlbustaks alewikkude maaga warustamist. Seda wõiks teha praeguse maa-seaduse muutmise kaudu, kui seda muul teel wõimalik teha ei ole.

Kõike eelpooltoodut arwesse wõttes paneb meie rühm ette järgmise üleminekuwormeli: „Ära kuulates põllutööministri wastuse arupärimise peale Lelle-Hiiekõnno alewiku maaga warustamise asjus, rõhutab Riigikogu, et põllutööministeerium peaks astuma samme Lelle-Hiiekõnno alewiku peatseks maaga warustamiseks ja läheb päwakorras edasi.“

Juhataja K. Wirma: Rkl. Jaanis'e poolt on esitatud liht üleminekuwormel. Hääletamisele tuleb kõigepealt rkl. Gustawson'i üleminekuwormel. Kui see tagasi lükatakse, siis rkl. Jaanis'e üleminekuwormel. (Hääletatakse.) Kuna mul raske otsustada, palun weel kord. (Hääletatakse.) Rkl. Gustawson'i üleminekuwormeli poolt on antud 20 häält, wastu 19 häält, seega on ettepanek wastu wõetud. Ühes sellega jääb ära liht üleminekuwormeli hääletamine.

13. Läbirääkimised
Wabariigi Walit-
suse wastamise pu-
hul A. Jürman'i, A.
Tupits'i ja M. Mar-
tinson'i arupärimise
peale endiste kroonu
metsawahikoha-
pidajate Mart Tom-
son'i ja Jüri Krie-
ger'i väljatõstmise
asjas nende taludest.

J. Holberg
 (põl.): Lugupeetud
 Riigikogu liikmed!
 Härra põllutöömi-
 nister, wastates läi-
 nud neljapäewal põl-
 lumeeste rühma
 poolt esitatud aru-
 pärimise peale en-
 diste kroonumetsa-
 järelwaatajate Tom-
 son'i ja Krieger'i
 väljatõstmise asjus

nende kohtadelt, ütles, et nende metsa-
 järelwaatajate käes olewate maade peale
 tuleb waadata, kui palgamaade peale, ja
 kui need isikud oma kohuseid riigi vastu
 täitnud ei ole, siis see õiguse annab nende
 käest palgamaad ära wõtta. Peale selle
 tuletas härra minister meelde weel Riigi-
 kohtu otsust selles asjas ja ütles, et see
 küsimus üks wäga wana küsimus on,
 tema olla 4—5 aastat wana. Mina ütlen,
 et käesolew küsimus on palju suurema
 ulatusega, nii et teda tuleb käsitada hoo-
 pis teisest seisukohast. Nendel motiwi-
 del palusime meie selle arupärimise asjus
 pidada otsustatud läbirääkimised jätta aru-
 pärimis-koosoleku päewakorda, sest selle
 küsimuse otsustamiseks tuli teha ajaloo-
 lisi selgitusi ja järelwaatusi.

Nagu mina juba ütlesin, asus härra
 minister sellel seisukohal, et metsajärel-
 waatajate kohad on palgamaad, ja et siis,
 kui need ametnikud ametist tagandatakse,
 tuleksid ka palgamaad nende käest ära
 wõtta. Peale selle tähendas härra mi-
 nister, et see küsimus on wana ja olla
 juba läinud walitsuse ajal üles kerkinud.
 Mina aga ütlen, et see küsimus on palju
 wanem. Tema ei ole mitte 4—5 aastat
 wana, waid ta on kunni poolteistsada aastat
 wana. (O. G u s t a w s o n, i s.: U m b e s
 n i i s a m a w a n a, k u i m a a i l m.) Kind-
 ral Braun on andnud 1780 a. 8. mail
 keisri soowil wälja käsu, et tema keiserlik
 majesteed, soowides konserweerida
 wõi alal hoida riigimetsasid, on sisse sead-
 nud metsajärelwalwe ametnikud. Ja need
 esimesed metsajärelwalwe ametnikud on
 sisse seatud Pärnu kreisi Wastsemõisa
 metskonda. Enne seda ei ole seaduses
 mingisuguseid eeskirju ega seletusi. See-
 sama kindral-kuberner laiendab seda
 forstinstruktsiooni, asutades Riiga nõnda-
 nimetatud Ökonomieverwaltung'i, mil pu-
 hul maakonda saadeti kommissarid, ka
 Eestimaa hertsogiriigi osa peale. (E.

Weberman, rhws.: Mis puutub
 see siis kõik sellesse?) Ma juba
 tähendasin, et see küsimus nõuab palju
 laiemat uurimist, kui teie arwate. — Nii
 seati sisse nende üksikute maakondade
 kommissaride alla nõndanimetatud för-
 terid, kellel oli määratud palgaks maa ja
 raha, ning kes olid kroonu metsatööde
 jaoks esiteks ja teiseks määratud metsa-
 ülema eratööde jaoks. Peale selle anti
 nende metsaülemate käsutada ka need
 töömehed wõi metsawahid, Saksa keeles
 nimetatud buschwächter'id, kes olid kõige
 alamad metsawahid, kuid neile ei antud
 mingisugust palka. Nii seati sisse esi-
 mene metsajärelwalwe-instituut 1780 a.
 Tähendatud metsawahid olid lihtsalt
 kroonu wakutalupidajad, kes tegid päewi
 mõisas ja said selle eest maatüki kasu-
 tada, et pidid metsa järele walwama.
 Tähendatud korraldus kestis kunni 1798
 aastani, millal anti „sakon o lesnoupraw-
 leenii“ üle Wenemaa, wälja arwatud Ku-
 ramaa. Igas kubermangus seati sisse
 oberforstmeister'id, neile alluwad forst-
 meister'id, Wiimaste juures lesnõie nad-
 sirateli ja töölised. Nadsiratelid ei saa
 mingisugust palka, nad peawad järelikult
 ise maapidamisega ülespidamist teenima.
 Seadus ütleb: neid tuleb wõtta metsale
 kõige lähemast asundusest — selenie. —
 Aastal 1832 antakse wälja „sakon o les-
 nom strashe“, mis ainult Wenemaa kohta
 maksew, mis käsitab ainult orje, meil aga
 ei saa arwesse wõtta, sest meil oli orjus
 kaotatud. Meil aga maksab wanamoodi
 1798 a. seadus forstmeister'ite ja lesnõie
 nadsirateli ning buschwächter'itega, mis
 kestub kunni 1869 aastani, mil seatakse
 sisse metsawalwamine uuel alusel — les-
 naja strasha—objestshikud ja lesnikud, kel-
 lele määratakse kindel palk metsas, maas ja
 rahas, aga peale selle ei kaotatud sugugi
 ära metsajärelwaatajad ehk lesnõie nad-
 sirateli, need jäid alale ja neil olid oma
 kohad ja oma maad kasutada. Selle ase-
 mel pidid aga nendele teised kroonu- ja
 wakumaapidajad päewi tegema ja kroonu-
 mõisa rentnikka wabastati päewategemi-
 sest, aga nendele määrati ära „objestshiki“ ja „ljesnitshi“ kindlad palgad. Kui
 põllutööminister oma wastamises asus
 sellele seisukohale, et lesnõie nadsira-
 teli wõi metsajärelwaatajad ja lesnik
 on samad ehk üks ja seesama instituut,
 siis oli mul juba au seaduste alustel ära
 näidata, et see sootu üsna teine asi on.
 Selles seaduses, mis wälja antud 1798

a., oli ära tähendatud, et see pikkamisi ja aegamööda läheks jõusse. Mis meie sellest järeldada võime? Meie võime järeldada sellest järgmist: kui metsajärelwaatajad palka ei saanud, ja nende peale oli metsawalwamine seatud ja selle eest olid nemad teoorjusest wabastatud, tähendab, nad olid samasuguses õiguslikus wahekorras riigiga ja maaga, nagu kõik teised kroonu wakumaade pidajad. Kõik seadused on ka makswad nendesamade metsajärelwaatajate kohta ja kõik need õigused, mis need käesolewas seaduses omandawad, nende teistele kroonu talupidajatele peawad ka makswad olema ja järelwaatajad omandawad samasugused õigused. Et ära näidata, missugused õigused neil on, selleks tuleb meil jällegi wastaw ajalooline waatlemine teha nende seaduste peale, mis neid üksikuid õigusi kindlustab üldse kõigile kroonu talupoegadele ja mis käsitleb kroonumaade korraldamist ja reguleerimist alates Rootsi aja lõpuga kunni Wene aja lagunemiseni.

Meie teame, et Rootsi ajal wõeti ette maade hindamised ja mõotmised, et ära määrata kohustused neile, kes nende maade peale asuwad. Ja need kohustused kanti wakuraamatutesse. Kui talupojad wabastati 1816 a., siis häwitati need wakuraamatud ära, kroonumaaid mõõdeti äga edasi, samuti ka talumaad ja kanti kohustused wastawalt nende raamatutesse. 1803 aastal, mis maksw ainult Baltimaade suhtes, anti uus seadus, nõndanimetatud kroonumaade mõotmise seadus. Walgas seati sisse pea hindamiskomisjon, mille järele hakati mõotma ja hindama ja seda kutsuti kroonumaade reguleerimiseks. Kui see reguleerimine toime pandi, siis anti wälja uus reguleerimise akt, mis pärast väga tähtsat osa nende õiguste kindlakstegemise juures etendab. 1861 a. 10. märtsil anti kroonumaade kohta seadus ja nimelt just selsamal aastal seadis riik metsajärelwalwe täiesti uuele alusele ja selle seaduse järele anti talupoegadele õigus jätta oma talu päriks. Wene keeles käib tekst nii: *сохраняется в постоянное пользование*. Peab tähendama, et see on üks eriline liik „dominium utilis“. Et seda läbi wiia, pandi uus hindamine 1884 aastal toime ja anti igaleühele, kellel see hindamine toime oli pandud, seaduse alusel hindamisakt. 1886 aastal uuendati obrokimaksud selle alalise pidamise eest ostumaksudeks ja iga ühe rubla selle obrokimaksu asemele

määrati 1.37 kopikat ostuhinda ja 44 aasta jooksul pidi see osa maksetama.

3. nowembril 1905 aastal anti wälja manifest ja selle manifesti järele kingiti wäljaostumaksud poole peale. Esimesest jaanuarist 1906 aastast ja 1907 aastast kustub see täitsa ära ja wäljaostumaksud jääwad neile, kelle maad ei ole mitte mõõdetud ja kelle maad ei ole mitte reguleeritud ja peale selle weel, kellele ei ole antud reguleerimise akt. Nagu mina juba enne tähendasin, olid ju need metsajärelwaatajad ja käisid siis sellega nende maad sama reguleerimise korralduse alla, nagu teistelgi harilikud wakumaade pidajatel. Et see tõesti nii on, seda kinnitab weel 20. juulil 1908 aastal wäljantud siseministri tsirkulaar kuberneridele, mis kirjutab ette, et 1905 aasta manifest maksab kõigi nende kohta, kelle maid korraldatakse ja üldse endiste kroonutalupoegade kohta käiwate määruste järele punkt 9 käsitleb just Baltimaad, seega siis pidi wist metsajärelwaatajate maadega samuti toimetatama. Aga et 1869 a. seadust ei saadud nii kiirelt läbi wiia, siis ei saadud ka kõiki neid maid nende inimeste järele kinnitada, sest selles seaduses, nimelt 1860 a. seaduses on selgesti ära tähendatud, et ilma reguleerimise aktita ei wõi wälja jätta wäljaostumaksudid. 1869 a. seaduse § 3 lubab anda igale kroonutalupojale maad ja nimelt metsa seest ja peale selle tähendatakse, et kõik endised maad jääwad nende pidajatele edasi. Nüüd läks osal korda, nimelt kroonutalupidajatel, neid reguleerimise aktisid kätte saada, see tähendab, õieti neil polnud tarwis enam neid wäljaostumaksudid maksta. Samuti läks osal nende metsajärelwaatajatel ka korda oma reguleerimise aktisid kätte saada ja end kinnitada täieõiguslikuks taluomanikuks. Peab tähendama, et see wiimane protseduur on ainult wormiline külg ja pealegi weel, kui arwesse wõtta Balti eraseaduse § 3004 teine märkus, kus on öeldud: „*Вещные права, устанавливаемые силою закона действительны и без внесения их в публичные книги*“. See tähendab, 1869 a. seadus annab nendele metsajärelwaatajatele selle õiguse *постоянное пользование* nende maade peale — see on sisuliselt, wormiliselt äga ei ole seda need isikud mitte suutnud läbi wiia, sest seadus nõudis reguleerimise aktide kätteandmist. Kui meie nüüd asume nende metsajärelwaatajate seisukohta,

kellel mingisugusel põhjusel pole korda läinud reguleerimise akte kätte saada, kes aga tõesti seaduslikul alusel on nende talukohtade omanikud, siis paistab meile silma, et nende õigusi tuleks siin kindlustada. (J. Jaakson, rhw.: Nendel tuleks kohtuteel oma asju õiendada, aga mitte Riigikogu kaudu. A. Jürman, põl.: Rahulepingu põhjal pole õigus.)

Juhataja K. Wirma: Palun kõnelejat mitte segada.

J. Holberg (põl.): ... Ja selles asjas leiame meie, et põllutööminister oma otsuses selle seaduse kohta on ära seganud need metsawalwajad nende metsawahtidega ehk „lesnikkudega“, kes sisse wiidi ja kelle palk on seaduses ära määratud, niihästi maas kui rahas, kuna aga need metsawalwajad kohustatud olid selle metsa järele walwama, ja see maa nende käes ei olnud mitte wastutuks metsa järelwaatamise eest, waid samasugusel alusel, kui teistel kroonutalu-puogadel. Sellest seisukohast wälja minnes leiame meie, et see seisukoht, mis härra minister esitas, mitte kooskõlas ei ole wastawate seaduste ja määrustega.

Juhataja K. Wirma: Kuulutan ¼-tunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 11.50 min.

Peale waheaega jätkub koosolek kell 12.15 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Juhataja K. Wirma: Riigikogu koosolek kestab edasi.

O. Liigand (rhw.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Olid ajad, kus need härrad, kes Riigikogu parempoolsetel pinkidel istuwad, õige halwakspanewalt waatasid arupärimiste peale, mitte ainult nende arupärimiste peale, mis tulid opositsioonis seiswa pahema tiiwa poolt, waid üldse arupärimiste peale. (Wahel hüüded paremalt poolt.) See oli see aeg, kus nende esitajad istusid walitsuse toolidel. Siis olid arupärimised, ükskõik kust nad tulid wõi kui asjalikud nad olid, põllumeeste rühma liigete silmis ja suudes ainult lubamatud Riigikogu töö takistajad, ajawiitjad. (Wahel-

hüüded paremalt poolt: Ei ole õige!) Jah, oli küll, sellest kõneldi alati. Üldse neid peeti niisugusteks halbadeks abinõudeks riiklikus töös, mida korralikudel Riigikogu liigetel ei oleks sünninud mitte lubada. (J. Holberg, põl.: Mis see tähendab, kas Teie olete ainult korralik Riigikogu liige?) Nüüd on ajad muutunud ja on muutunud ka mõned asjad. Põllumeestekogude esitajad ei istu enam siin walitsuse toolidel. Kuid mitte ainult selles ei ole muutus, waid muutus on sünninud ka põllumeestekogude rühma waadetes. Põllumeestekogude rühma liikmed ei waata enam arupärimiste peale kui sünnmata abinõude peale, waid on hakanud käsutama neid ise, isegi wõisteldes sel alal opositsiooniga pahemalt tiwalt. (L. Johanson, sd.: Kuna oleme meie sarnaseid arupärimisi esitanud? Naer.) Mitte ainult mõõduka pahema tiiwaga, keda meie oleme harjunud nägema harilikult enam-wähem asjalikkude arupärimistega esinemas, waid ka äärmise pahema tiiwaga, nimelt opositsiooniga ühiselt wäerinnalt, kelle arupärimised wähe olid tõeolude selgitamiseks ja Riigikogu seisukoha wõtmiseks, waid kes oma otstarbe olid juba kätte saanud, kui nad arupärimisega esineda olid wõinud, kui nad walitsusele raskusi teha on wõinud. Seda liiki, näiteks, on käesolew põllumeeste rühma poolt esitatud arupärimine.

Harilikult tarwitatakse arupärimise õigust selleks, et selgitada wõi ka paljastada walitsuse, wõi tema agentide tegevust seal, kus on seaduse rikkumisi, wõõriti käsitamist, otstarbetut wõi kahtlast talitamist lubatud. Käesolewa arupärimisega aga tehakse otse wastupidist. Siin tahetakse umbusaldust awaldada walitsusele, kus tema ja tema ametnikkude tegevus on täiesti seadusepärane, korralik ja otstarbekohane olnud, mida kinnitanud on isegi kohtuasutused, riigi kõrgema kohtu otsus, ja rutatakse kaitsma inimesi, metsaametnikka, kes, nagu põllutööminister seletas, kõlwatu ja korratu, õigemini öelda, kuritegelise tegevuse pärast ametist on wabastatud, tahtes nendele ei tea miks omaks anda riigi päralt olewa palgamaa, sellega, just nagu autasuga kroonides nende kõlwatut tegevust. (K. Einbund, põl.: See ei ole õige, nendel on see maa juba omanduseks antud!) Ei ole mil-

laldi antud, Riigikohus on öelnud, et ei ole antud. (O. Gustawson, is.: Noh, mis tähendab Holberg'ile Riigikohtu otsus? Wahelhüüe keskelt: Ei ole neil maad, seda ütleb kohus.) Üks metsawahtidest, Krieger, kelle kohta arupärimine käib, on leitud süüdi selles, et tema oma wahtkonnas on lasknud kaduma minna 300 puud ja 15 sülda põletispuud, see on, tema hoiu all olewast metsast on kaduma läinud terve metsatukk, millest oleks wõinud üles ehitada terwed taluhooned, sest teie teate, et asunikkudele antakse praegu 16 kuubikut puumaterjaali, mis wälja annab umbes 500 palki, see teeb wälja umbes 250—260 puu ümber. (K. Einbund, põl.: Arupärimine ei baseeru sugugi sellel alusel. J. Soots, põl.: Enamlaste ajal läks palju riigiwarandust kaduma.) Igatahes alla 300 puu. Teise metsawahi Tomson'i metsawargus on kaks korda nii suur. Ma ei saa aru, kuidas arupärijad metsawahi kohuseid mõistawad. Mulle paistab, kui meie omale niisugused metsawahid eeskujuks wõtame, siis meie metsad lühema ajaga likwideeritud oleksid. Kelle huwides arupärijad seda soowiwad, — sest ma pean uskuma, et arupärijad seda soowiwad, kui nad arupärimise selles suhtes esi- newad, — see on praegu mulle alles arusaamatu. Kõige huwitawam selles riigiwaranduste, ma ei tea just, kas waraste, aga küll warguste kordaminekus süüdlaste kaitsmises, on weel see, et terve arupärimise aluseks on wõetud asjakäik ja metsawahtide ametist tagandamise otustamine sellest ajast, kui põllutööministeeriumi juhtis arupärijate eneste partei kaaswõtteleja härra Rostfeld. (Wahel- hüüded paremalt poolt. K. Einbund, põl.: Milléks see tähtis on?) See on väga tähtis. Teie olete omal ajal hukka mõistnud seda, kui esi- neti arupärimistega ministrite wastu, kes olid eelmises walitsuses olnud, kui nad ka olewas walitsuses olidki, kui arupäri- mise aluseks wõeti asjad, mis olid endiste walitsuste ajast pärit, kuid nüüd mõtlete teie teistwiisi. Mingit põhjust ei peaks olema praeguselt walitsuselt käesolewa asja üle aru pärida. Juba kolme aasta eest on metsade peawalitsus mõlemad metsawahid ametist tagandanud, kui kõlb- matud ja korratud ametnikud. Peale seda on nad prokurööri poolt wastutusele wõe-

tud n. s. § 354 põhjal, kui riigiwaranduse kõrwaletoiemetajad. (J. Sepp, mo.: Teie ütlesite juba, et nad wargad on!) Mina ei ole seda öelnud, mina ütlesin, et ma ei julge öelda, et need amet- nikud wargad on, aga et nad warguse kordaminekuses süüdi on. (J. Sepp, mo.: Kohtuotsus oodake ära, ja siis öelge, et nad wargad on!) Wõib olla, Teie ennustate, et nad wargad on. Ametist wabastatutel on, nagu seda liiki inimeste juures tihti ette tuleb, jultunud jätkunud oma senniseid palgamaid omale omanduseks nõudma hakata, missugune protsess Riigikohtusse on ulatanud. Et nad aga oma õigusi maa peale tõendada ei wõinud, siis ei wõinud kohus ka teistsugust otsust teha, kui seda, et nende nõudmine tagasi lükata. (K. Einbund, põl.: Mitu põlwe need inimesed seda kohta peawad?) Kas see annab siis õiguse maaomandami- seks? Waadake, see on alles küsimus, mis selgitada tahab. (M. Martinson, põl.: Seda meiegi toonitame, et see küsimus tahab lahendada.) Siin leiawad nüüd põllumeestekogude esitajad wõimalikuks esineda arupärimisega, mil- lega tahetakse kaitseda isikuid, kellel ei moraalset ega juriidilist õigust oma nõud- miste põhjendamiseks ei ole. Mina usun küll, et praegusel korral Riigikogu aru- pärijatega ühes minna ei saa, waid kõike ülemaltoodut arwesse wõttes päewakor- ras edasi läheb liht ülemineku-wormeliga. Ma panen ette järgmise liht ülemineku- wormeli: „Riigikogu, ära kuulates Waba- riigi Walitsuse wastamise põllumeeste- kogude Riigikogu rühma liigete A. Jür- man'i, A. Tupits'i ja M. Martinson'i aru- pärimise peale endiste kroonu metsawa- hikohta-pidajate Mart Tomson'i ja Jüri Krieger'i wäljatõstmise asjus, läheb päe- wakorras edasi.“ (M. Martinson, põl.: Lisage juurde weel, et era- omandus tuleb ära wõtta.)

A. Jürman (põl.): Austatud Riigi- kogu liikmed! Kui põllumeeste rühma liikmed käesolewa arupärimise esitasid, siis leiame, lugedes seda arupärimist ja arupärimise wiimast küsimist Wabariigi Walitsusele, et põllumeeste rühm oma arupärimisega ei baseerunud mitte nende kahe ettetoodud näite peale, waid pani küsimuse täiesti laialisele alusele, nimelt tuleks kõigi metsajärelwaatajate kohtade omandusküsimus lahendamisele wõtta.

Nõnda siis ei ole siin tegemist mitte kahe taluga, nagu käesolewal korral püütakse ette tuua, vaid meil on tegemist umbes 200 taluga ja nende õiguse küsimuse lahendamisega. Sellepärast on ka arupärimise viimane küsimus Wabariigi Walitsusele laialises mõttes ette seatud, kus küsitakse, kas Wabariigi Walitsus on asunud, Riigikogu sooviwaldust arwesse wõttes, wastawa seaduse wäljatöötamisele, milles õiglast lahendust leiaks endiste metsawahtidekohtade küsimus. See on see peatoon selles arupärimises. Arupärimises toodi näiteks ette need kaks metsawahi talukohta. (M. Martna, sd.: W ä g a õ n n e t u n ä i d e !) Wõib olla. Jätame aga selle õnnetu näite kõrwale, sest meie ei pruugi ju terwet seda arupärimise sisu tema täies ulatuses ära lämmatada, kui näited õnnetud on. Sellest on tulnud nüüd eksitus nii Riigikogus, kui ka ajakirjanduse poolt, kes küsimuse wiisid ainult nende kahe ettetoodud näite peale. Ma tähendan, küsimus on wäga lai ja küsimus on õige suureulatuslik, ja meie oma arupärimise alguses just ka toonitasime seda, kui ma seda tsiteerin, siis näete, et see arupärimine oma esimestes lausetes seadis küsimuse laiaulatuslikult üles.

Kui meie waataksime härra Liigand'i praegu peetud kõnet, siis peab kahjatsema, kui Riigikogu liikmed mitte arwesse ei wõta seda, mis ette kantakse Riigikogus ja põhjendatult ette kantakse, waid juba kõne enne paberile maha kirjutawad, ja siis nagu ei kuulegi, mis neile siit kantslist kõneldakse, siiski oma mahakirjutatud kõne ette wuristawad. Härra Holberg'i poolt toodi ette, austatud Riigikogu liikmed ise kuulsid, täielik ajalooline ja ühtlasi ka juriidiline seletus metsajärelwaatajate kohtade omandusõiguse üle. (J. Zimmerman, tõer.: Kas Teie ei loeks Riigikohtu otsuse ette?) Riigikohus oma otsuses, oma motiivides põhjendab sedasama, mida ma siin praegu räägin. (J. Zimmerman, tõer.: Riigikohus tuli teistsugusele otsusele.) Otsus on teistsugune, aga motiivides kaitseb tema sedasama seisukohta, mida ma siin praegu kaitsen. Ma ütlen, kui juriidiline küsimus tuleb lahendamisele seadusandlikul teel, siis ei saa kohus mitte lahendada, kui wastaw paragrahw puudub, ja seda ütleb ka kohus ära. Ka seda mina tähendasin oma eelmise arupärimise kõnes, et küsimust on

asunud lahendama liht-wormaalselt seisukohalt. On öeldud, et waadake, meie ei tunnista mingisuguseid kohustusi, mis Wene riigil olid, kuna rahuleping on wabastanud Eesti wabariigi kõigist kohustest, mis Wene riigil oma kodanikkude wastu oli. Wene riigil oli kohustusi, mida tema oma peale wõttis seadusandlikul teel, et tema annab need metsajärelwaatajate kohad nendele omanduseks. Selle kohustuse peale juhib ka Riigikohus oma otsuse motiivides tähelepanu. Kui rahuleping wastawa korralduse annulleeris, siis ei peaks meie seda mitte ära kasutama ja metsajärelwaatajatele nende kohti käest ära wõtma. See oleks nende wastu suur ülekohus ja sellest seisukohast wälja minnes oleme meie ka seda küsimust selgitanud. Härra Holberg'i poolt kanti ette see ajalooline käik ja näidati, kuidas seadusandlikus korras metsajärelwaatajatele nende käes olewad kohad kindlustati. Ma tooksin ainult mõned näited kinnitamiseks ette, et seda teed ka tegelikus elus käidud on. Paljud metsawahitalude pidajad on oma kohad juba Wene ajal omanduseks saanud. See protsess oleks aastast aastasse edasi kestnud.

Ma toon mõned näited, mis põhjenesid wallawalitsuste tunnistuste peale, kus need tunnistused wälja wõetud on, mis näitawad, et talud metsajärelwaatajatele on antud. „Wastsemõisa wallawalitsus Wiljandimaal 28. juunil 1922 a. nr.... — tunnistus. Wastsemõisa wallawalitsus tunnistab sellega, et praegune siit walla Kiwissaare talu nr. 51 on enne 1889 a. wakuraamatu järele kroonu metsawahitalu olnud.“ (J. Piiskar, is.: Missugune talu?) Kiwissaare talu nr. 51. (J. Piiskar, is.: Aga mis Teie Kiwissaarest kõnelete, ega see ei ole Tomson'i ega Krieger'i talu!) Kui Teie, härra Piiskar, kaugemale mõelda ei saa, siis jääge Tomson'i ja Kriegeri juurde. — Tähendab, wallawalitsus tõendab, et metsajärelwaataja talu on samuti wakuraamatusse sisse kantud, kui iga ostutalu. Metsawahitalu oli ostu alla üle wiidud ja Wene walitsuse manifestiga 3. nowembrist 1905 a. tunnistati metsawahitalud ühes teiste taludega puuduwast ostusummast priiks. Nagu kuulsite, oli metsawahtidel õigus seadusandlikul teel metsajärelwaataja talu omandada pikaajalise — 40-aastase järelmaksu teel.

1905 a. manifestiga wabastati ostumak-
sust metsajärelwaatajate talud. Siin on
tunnistus sellest, et ühel Wastsemõisa
wallas elutsewal metsajärelwaatajal
korda on läinud omale õigusi talu oman-
damiseks kätte saada. Teine tunnistus
Taewere wallawalitsuse poolt on järg-
mine: „Käesolew tunnistus Taewere wal-
las asuwa riigi Kõnnu wahtkonna metsa-
wahi Jaan Tõnise poeg Põder'i isikliku
suusõnalise palwe peale Taewere walla-
walitsusest selle üle wälja antud, et Tae-
were kroonuwalla talude reguleerimise
ajal kaotati wallas asunud selleaegsed
kroonu metsajärelwaatajate Laadametsa,
Maltsare ja Soo kohad ära ning nende
wahtkondade metsajärelwaatajate kohad
wõeti üles teiste kroonuwalla talude
hulka ja wiidi ostu peale üle ning Wene
walitsuse manifesti 3. nowembrist 1905
aastal põhjal lasti need metsajärelwaata-
jate kohad ühes teiste wallas asuwate
kroonutaludega puuduwest ostumaksu
summast priiks. Tähendatud kroonu
metsajärelwaatajate kohad on, nagu
kõik teised Taewere kroonuwalla talud,
seadusliku korra järele nende omanikkude
nime peale kreposteeritud.“

Nii näeme jälle, et Taewere wallas
kolm talu eneste õigusi kaitsta ja läbi
wiia on suutnud, mis neile õigused metsa-
järelwaataja talude peale on andnud. Nüüd
wõiksime edasi minna ja siis näeme, et
metsajärelwaatajate talude küsimus Wene
ajal riigiwolikogus ees on olnud. Kohali-
kud metsawalitsejad ei tahtnud mitte
heameelega neid õigusi teostada metsa-
järelwaatajate kohtade peale, mis seadus-
andlikul teel omandatud olid. Metsawa-
litsejad püüdsid igatepidi takistada, et ta-
lunikud kohtasid omandada ei saaks. Nii
tekkis wõitlus kohapeal metsawalitsuse
ja talunikkude wahel. Et oma õigusi
kaitsta, pöörasid talunikud riigiwolikogu
poole, et seal küsimus üles wõetaks.
Küsimus wõeti ka riigiwolikogus üles ja
tagajärg oli, et keskwalitsus sammusid
astuks selleks, et kohapealsed metsawa-
litsejad mitte takistusi ei teeks metsaja-
relwaatajatele oma talukohtadele asuda.
Et see küsimus tõesti riigiwolikogus aru-
tusel oli, tõendab omal ajal riigiwolikogu
liikmeks olnud J. Raamot. See tunnistus
käib järgmiselt: „Mina tõendan, et riigi-
wolikogu liige olnud, mäletan selgesti, et
wolikogus oli arupärimine selle üle, mis-
pärast Liiwimaal kroonumetsawahtide
talud ei ole weel nende pidajatele oman-

duseks antud, nagu see Wenemaal juba
seaduse põhjal oli sündinud ja seadus
1869 a. pärastiste tõenduste ja seletus-
tega käis ka Liiwimaa kohta. Metsawa-
hid pidi palga peale üle wiidama ja neile
pidi ainult 6½ dessiini maad jääma.
Riigiwolikogu poolt awaldati soowi, et
asi peab walitsuse poolt kiires korras ära
korraldatama ja selleks määrati wolikogu
poolt ka iseäralik krediit, nõnda et
Wastsemõisa endistel metsawahtidel on
õigus talusid kui omandust oma nimele
kinnitada lasta.“

Nagu sellest tunnistusest näeme, on
küsimus arutusel olnud ja riigiwolikogu
on jällegi otsuse teinud, mis õiguse talu-
omanikkudele andis, mis Wenemaal juba
läbi wiidud oli ja ainult Liiwimaal ja ko-
hati ka Eestimaal alles teostamata oli.
Sarnane nähtus oli tingitud sellest, et ko-
hapealsed metsawalitsused küllalt wastu-
tulelikud ei olnud. Kuid wolikogu otsust
ei saadud otsekohe maksma panna, waid
wõttis hulga aega see, kunni otsus kuber-
manguwalitsusesse jõudis, samuti kulu-
tas ka aega otsuse saatmine kubermangu-
dest maakondadesse. 1917 a. riigipööre
tõi selle küsimuse lahendamisele seisaku
ja küsimus on ka tänini lahendamata.

Luban weel mõned kirjutused Riigi-
kogu liigetele ette kanda, kuidas need ta-
lunikud, kelle arw umbes 200 peale ula-
tab, kohad on ise asutanud, ja kuidas nen-
dega praegu ümber käiakse. Siin oleks
ajalooline kirjeldus Labida talu kohta
Wastsemõisa wallas Wiljandimaal:

„Minu esiisad ja mina Hans Bahkoff,
oleme Labida talus neli põlwe asunud,
sellega kokku 169 aastat, see on: minu
isa wanaisa 61 aastat, wanaisa 35 aastat,
isa 42 aastat ja mina, Hans Bahkoff, 31
aastat.“

Metsajärelwaataja ameti on minu wa-
naisa 1819-dal aastal Labida talus oma
peale wõtnud, ja mina, H. Bahkoff, olen
praegu alles selles ametis. Sellega on
metsajärelwaataja amet Labida talus
105 aastat olnud.

Asumise algul 1755 aastal ei olnud
Labida talu seisukohal weel keegi käsi
maad metsa alt kultiveerinud. Praegu
on aga Labida talus, mis 1825 a. on re-
guleeritud ja ka piirid ristikiwidega kind-
laks pandud, 15 tiinu põllumaad, 38 tiinu
heinamaad ja 31 tiinu karjamaad, sellega
kokku 84 tiinu üldsuuruses. Labida talus
on minu, Hans Bahkoff'i, poolt 1200 sülda
kraawisid kaewatud.

Hooned Labida talus on ajajooksul kõigi meie 169 aasta sees, meie, kui selle talu asutajate, poolt omal kulul 4 korda uued üles ehitatud. Ehituse puumaterjaal oli esimesel, teisel ja kolmandal ehituse ajal meil, kui kroonutalupoegadel, prii. Wiimase ehituse ajal ostime $\frac{5}{6}$ osa ise oma arwel ja $\frac{1}{6}$ osa puumaterjaali sain kroonu käest metsast kännu pealt, korteri raha eest, selle tasuks, et meie oma talus metsajärelwaataja ametit pidasime.

Eesti wabariigi kestwusel on meie järgmised kitsendused peale pandud: 20 tiinu põldu ja 20 tiinu heinamaad on kohaliku metsaülema poolt minu Labida talust ära wõõrastele wälja renditud, mille tagajärjel enam endiselt ülejäänud taluosa ei saa korras pidada, weel enam sellepärast, et keelatud on ühtki puud raiuda, mis üle 2 tolli tüwest jäme on. Nii ei saa ka enam uut põldu ja heinamaad juurde kultiveerida.“

Siin on Surjupera metsajärelwaataja talu rentniku, lesk Liisa Reilent'i seletus: „Pärnu maakonnas Pati wallas asuw Wene kroonuaegne metsajärelwaataja talu Surjupera on asutatud umbes 95 aastat tagasi.

Alguses oli see koht 3-päewa talu, see on, wana wakutalu. Teomees tegi igal nädalal 3 päewa Pati mõisale orjust. Hiljem on määratud selle talu peale metsajärelwaataja amet.

Esimene algaja Surjupera talus oli minu mehe isa Peet Reilent, kes metsa ära raiuma ja põldu harima hakkas. Enne teda ei ole seda talu mitte olnud, ei ühtegi lappi põldu ega heinamaad, igalpool ainult suur mets. Peet Reilent'i poolt ehitati Surjuperale kahed eluhooned. Esimesed hooned olid, kui algajal, wäikesed ja waewalised, mida ka naabrite toetusel tehti. Sel ajal weel metsajärelwaatajaid ei olnud, igaüks wõis metsast puid raiuda nii palju kui tahtis. Pärast, kui põldu ja leiba rohkem sai, ehitas tema juba suured ja omaaja kohased hooned, mille palgid ja muu ehitusmaterjaali wald aitas wendada. Ka õlgi katuse tarbeks anti walla poolt ja üks mees wallast tasuta, kes aitas ehituse lõpule wiia.

Peet Reilent'i järele, kes 42 aastat metsajärelwaataja ametit pidas, sai tema esimene poeg, see on, minu mees, Karl Reilent metsajärelwaatajaks Surjuperale, kes seal 46 a. ametit pidas.

1899 a., kui meie elumajad kurja käe läbi süüdatult ära põlesid, olime sunnitud omale uusi hooned ehitama. Selleaegne Wene kroonu näitas metsas jala-peal kaswawad puud ette, mis meile ehitusmaterjaaliks lubati. Metsas koha-peal puu mahasaagimisest peale kunni hoone seinani oli kõik meie mure ja kulu. Peale selle palkide saeweskisse wedamine, laudadeks lõikamine, maja wundament, telliskiwid, liiw, lubi, naelad, klaasid, ukсед, aknad, wärw, wärnits, lukud, hinged, põranda ja lagede panemine, katusesindlite tegemine, katuse pealelõõmine ja palju muud, mis hoonete ehitused tarwitawad, sündis kõik meie kulul.

Surjupera talu pinna suurus on $79\frac{1}{2}$ dessatiini. Ristikiwid on ümber ja kannawad sisseraiatud numbrid 1849 a.

Praegu on talus põldu, mis meie oma mehega oleme üles harinud, 30 Riia wakamaad, heinamaad umbes 50 wakamaad, ülejääw osa on wäga wesine, osalt ka kiwine, mis looma karjamaaks.

1915 a. paigutati metsajärelwaatajad rahapalga peale ja anti $6\frac{1}{2}$ dessatiini palgamaad. Ülejäänud osa Surjupera talus anti kõik minule, kui metsawahi naisele, rendile wastawa lepinguga. Sel aastal suri ka minu mees ära, ametit pidades. Tema järele sai metsawahiks meie poeg.

Eesti walitsuse algul wõeti minu rendimaa metsade peawalitsuse alla üle, kellele siis renti maksin maa eest. Kitsendusi on tehtud: mitu korda on minu rendimaa küljest maatükkisid ära wõetud metsawahile palgamaaks. Wiimane kord oli see 1923 a. maikuul, kui 10 wakamaad heinamaad ära wõeti metsahärra seletuse järele abihärrale heinamaaks. Metsa ei lubatud mind oma rendimaal kaswawast metsast raiuda.

1922 a. kaebas metsade peawalitsus mind Mõisakülas asuwa Pärnu maakonna 3 jaoskonna rahukohtusse, nõudes minu oma ehitatud hoonetest lahkumist. Rahukohus mõistis mind wälja kolima. Ei jäänud sellega rahule ja kaebasin rahukogusse edasi. Rahukogu kinnitas rahukohtu otsuse. Selle otsuse järele tõstis mind kohtupristaw 7. oktoobril 1922 a. oma majadest wälja. Sellest ajast peale elan üürikorteris, kuna Surjupera metsawahitalu ääremaad weel praegu minu käes rendil on.“

Nii wõiksime tuua umbes kakssada kirjeldust. Paljude käest on koht pea täielikult ära wõetud, kuna paljudele on

antud ainult ääremaad rendile. (J. Piiskar, is.: Kas Teie teate, kui palju maad on ära wõetud mõisatöolistelt? J. Hünerson, põl.: Teie maaseadus wõttis!) See on teine küsimus, mis sellest lärmitsesta. Teil on wõimalust küsimuse ettepanemiseks.

Kui nüüd waadata neid kirjeldusi, siis selgub, et suurem osa metsajärelwaatajatest on selle maa, kas ise wõi nende esiwanemad üles harinud ja hooned peale ehitanud. See on ju õige, et suurema osa ehituspalkidest on kroonu andnud, kuid nagu kirjeldustest selgub, on ainult väikene osa ehitusmaterjaalist natuuras antud, kuna suurema osa on nad pidanud ise muretsema. Nüüd aga selgub, et kõike seda arwesse ei wõeta. Kohus ei saa seda arwesse wõtta, sest nagu ma juba ennemalt seletasin, jääwad maaseaduse wiimaste määruste põhjal kõik riigimaad, kroonumõisad ja nende päralt olevad talud riigile. Wormilisest küljest jätab kohus kõik need kaebatused tähele panemata, kuna sisuliselt neil kaebajatel täielik õigus on. Nagu ma juba tähendasin, on Riigikohus, kuigi ta kaebajatele eitawa otsuse andis, oma motiivides tähendanud, et neil sisuliselt täielik õigus on. Riigikohtu seletus ütleb selle kohta järgmist: „Senat oma seletuses nr. 3 1911 a. leiab tarwiliku olewat selle peale tähendada, et nendele kroonumaade peale asetatud talupoegadele Liiwimaal, kes enne 10. III. 1869 a. seaduse wäljaandmist metsajärelwaatajate kohuseid täitsid ja praegu täidawad, paljas metsajärelwaatus ja nimetus ei anna neid õigusi nende käes kasutada olewa maa peale, mida senat tunnistas oma otsusega 1907 a. nr. 3 Kuramaa kohta, ja et sellepärast tuleks nende wahekord lahendada üldiste kõige kroonumaade pidajate kohta käiwate seaduste põhjal, siis tähendas sellega senat ainult selle peale, et niisuguste kohtade kohta on makswad Wene riigimõisate walitsemise seaduse Lääne ja Balti kubermangudes (W. s. k. VIII k.) § 5 lisamäärused. Riik oli kohustatud selle seaduse järele oma maid, mis mitte metsa alla ei kuulunud, reguleerima. Oli ebaloomulik nähtus, kui riigimaa kohast, ilma et ta oleks reguleeritud olnud, arwata 6½ tiinu metsawahi palgamaaks, muu osa aga anti, nagu weneaegsetest korraldustest näha, rendile metsawahi perekonnale wõi ka

wõõrastele, kuna hooned olid ehitatud terve maakonna tarwis. Niiwiisi ei tohtinud riik oma maid ülepea kasutada, waid ta pidi need reguleerima ja seaduses ettenähtud korras wälja andma. Kui meie nüüd natukene peatame nende Riigikohtu motiivide juures, siis leiame esiteks, et Riigikohus ütleb, et metsajärelwaataja nimetus ei anna ja ei seo mingisugust õigust maa peale. Tähendab, siin ei ole mitte juttugi palgamaast. Rkl. härra Holberg näitas juba põhjalikult, et riigi metsajärelwaatajatel pole olnud palgamaad, waid nende peale on pandud metsajärelwaatamise kohustus harilikus korras, nagu harilikkude kroonu renditalude peale. See kohusetäitmine oli kui rändaw kohusetäitmine, sel aastal oli ta ühe talu peal, järgmisel aastal wõis teda teise talu peale üle wiia. Ja kui selle talu peale see kohusetäitmine oli pandud, siis wabastati tähendatud talu teoorjusest, riigimõisatele tehtud päewadest. Tähendab, see oli nii wastutasuks, mida ka siin senati seletus tõendab, et palgamaid ei wõi olla, siin on harilikkude riigirentnikkudega tegemist, sest metsajärelwaataja ametit, kui palgalist ametit ei olegi olemas. Edasi on weel rohkem eitawad seisukohad alla kriipsutatud Riigikohtu ja ka Wene riigi seaduste kaudu, et riik ei tohtinud nendest maadest ära eraldada 6½ tiinu metsawahi maad, mida seal teises seaduses ette nähtakse. Siin öeldakse: Riik oli kohustatud, oma maid, mis mitte metsa alla ei kuulu, reguleerima nende terwes üksuses. (J. Holberg, põl.: No, mis on see reguleerimine?) Selle reguleerimise akti järele said kõik riigimaade rentnikud kõik kohad omale, mis kreposteeriti nende nimele 1905 a. seaduse põhjal ilma lõpuliku tasu wäljamaksimiseta. Seda tõendab ka praegune sellesisuline Riigikohtu otsus. Eitawa otsuse tema pidi aga andma, nagu ma tähendasin, sellepärast, et Eesti riigis wastawat seadust ei ole olemas, mis kinnitaks neid Wene riigi ajal olnud seadusi, kuna meie oma maaseadusega ja Eesti-Wene rahulepinguga oleme need seadused annulleerinud. Need kohad on wakuraamatusse sisse kantud. Riigikohus seda ei eita, kuid ütleb, et nemad on metsajärelwaatajate kohad, sest sel momendil, kui nende kohad märgiti wakuraamatusse, oli neil see metsa järelwalwe kohuseks kanda. Rkl. härra Holberg kandis ette

näited Wene seadustest, et metsajärelwalwajatel ei ole mingisugust maad selle kohustuse täitmiseks, waid kõik on ühesugused riigi rendikohad. (J. Tikks, is.: Kas Teie loete ette selle koha Riigikohtu otsusest?) Miks mitte, wõib ju lugeda: „Tomson'ile Wastsemõisa wallawalitsuse poolt wäljantud ja Riigikohtule esitatud raamat kannab küll esimesel lahtisel leheküljel peakirja „Wastsemõisa wako-raamat se mõisa on Pärnu maal ning Wiljandi kihelkonnas“, aga tema kaane peal on saksakeelne pealkiri selle kohta, et see on Pärnumaal, St. Johani kihelkonnas asuwa Wastsemõisa ja talumaade metsawahikohtade ja 56-de osasse jagatud metsa kirjeldus.“ (O. Liigand, rhw.: Aga lugege edasi waku talude kohta.) „Sellest pealkirjast on näha, et 1785—1829 a. on ette wõetud spetsiaal-maamõõtmine ja 1835 a. on maamõõdu ja reguleerimise komisjoni poolt reguleerimine toime pandud.“ See on siis kõik, mida siin ette toodi pikalt ja laialt waku talude kohta, milles oli sunduslik reguleerimine ja mis on raamatusse sisse kantud Saksa keeli. Selles raamatus on sissekanded tehtud Saksa keeles ja selle lõpus on komisjoni maamõõtja abi Willem Kuhlberg'i allkiri 20. nowembril 1841 a. Selles raamatus on Üppassaare kohad nimetatud metsawahikohtadeks, nagu siin selles seaduses seletati. See on kõik. Nagu ma ütlesin, ei eita see, et neil metsawahtidel maa oli käes Wene riigi seaduse järele. Peale selle oli nende kohtade peal kohustus ja see kohustus oli ka wakuraamatusse sisse kantud.

Kui meie nüüd seda küsimust sellest seisukohast waatame tema üldises ulatuses, mitte ei peata ainult arupärimises ettetoodud kahe näite juures... (Põllutööminister A. Kerem: Rääkige arupärimise piirides.) Arupärimise piirides? Arupärimise kolmas punkt on täisulatuslik. (Põllutööminister A. Kerem: Selle punkti kohta tõin mina ka täisulatusliku wastuse.) Kui meie nüüd waatame, kuidas on meil lugu seadusandlike aktidega kinnitatud õigustega endistel renditalupidajatel, siis selgub, et siin on täiesti kindlat rada käidud ses mõttes, et igalpool püütakse kindlustada endistele renditaluomanikkudele nende rendikohti; seda ütleb kõige enne maa-seaduse § 22. (W. Maaker, tõer.: Aga

nad ei ole rendikohapidajad.) Kui teie kuidagi ei taha aru saada, siis on wäga raske waielda Teiega, härra Maaker. § 22 ütleb: Riigistatud maade saamiseks, mis senni wäiketaludena rendil olid, antakse eesõigus nende talude rentnikkudele, kuid sellejuures wõib riik maid uuesti kruntida nendel ja nendel alustel. Tähendab, maaseadus ütleb, et eesõigus on renditalupidajatel. See on üldises mõttes. Edasi näeme, et § 22 on Riigikogu poolt 12. aprillil käesolewal aastal muudatus tehtud ja täiendatud järgmiselt: Märkus: Käesolewa paragrahwi alla käiwad ka likwideeritud ja likwideeritawad endised metsaametnikkude ja metsatööliste kohtade pidajad, kui nemad wõi nende perekonnad kohta ise kas palgamaana wõi rendi alusel pidanud. (Segased wähelhüüded.) Ei ole sarnaselt öelnud, kui teie midagi asjalikku ette kannate, siis kuulame selle rahulikult ära.

Sellest kõigist näeme, et Riigikogu oma koosolekul 12. aprillil käesolewal aastal on lõpulikult seisukohale asunud, et tuleks kindlustada kõigile nii likwideeritud kui likwideeritawatele metsatööliste, metsaametnikkudele nende kohad, olgu need kohad nende käes, kas rendi peal wõi palgamaana. (Wähelhüüe põllutööminister A. Kerem'i poolt.) Ma räägin siin üldises mõttes, härra põllutööminister. Siin ei ole tegemist kahe talukohaga, mida alguses nimetasin ja mis arupärimises näitena ette toodi, waid siin on tegemist terve metsawahikohtade küsimusega, mis ulatab kunni 200 taluni.

Edasi näeme, et ka Riigikogu on selle kohta seisukoha wõtnud ja kindlustab rentnikkudele nende kohapidamise õigused. Kui meie nüüd edasi waatame, kuidas on Riigikogu sel ajal seadusandluses talitanud, siis näeme wõi leiame veel kindlustusi, mis annab renditaluomanikkudele seadus, mis Riigikogu poolt 12. aprillil wastu wõetud, see on käesolewal aastal ja nimelt maaseadusega wõõrandatud maadel asuwate wäiketalude rendiwahekorra uuendamisseadus. Selle seaduse § 1 ütleb järgmist: Maaseadusega wõõrandatud maadel asuwate wäiketalude pidajatega uuendatakse rendiwahekord nende käes kasutada olewate maade kohta kunni nende maade planeerimiseni, kusjuures rentnikul õigus jääb tema käes kasutada olewal heina- ja karjamaal kasawat metsa tarwitada oma majapida-

mise vajaduseks wastawalt selle seaduse § 2 põhjal.

§ 2 ütleb: Peale talude planeerimist omandab rentnik tema talu piiridesse jääwa heina- ja karjamaa peal kaswawa metsa kohta tarwitamisõiguse:

a) tasuta, kui praegune rentnik rendiõiguse temale müüjaga wõi pärandajaga kokku vähemalt 40 a. jooksul seda talu pidanud rendiwahekorra alusel;

b) tasu eest, mis wastab $\frac{1}{40}$ metsa taksihinnast iga aasta kohta, mille wõrra rentnik rendiõiguse temale müüjaga wõi pärandajaga kokku talu alla 40 a. on pidanud rendiwahekorra alusel.

§ 3 räägib ehituste kohta järgmist: Hooned lähewad rentnikkude kätte tasuta, kui nad rentniku kulul wõi 40. aasta eest rentniku poolt üles ehitatud ja kui see koht wahet pidamata tema käes kasutada oli. Kui meie waatame metsajärelwaatajate kohti, siis leiame, et kaugelt suurem osa nendest kohapidajatest on kaugelt üle 40. aasta neid kohti pidanud. Nii kui ma siin juba eelpool ette kandsin, oli üks metsajärelwaatajatest kohta pidanud üle 160. aasta, ja teine üle 95. aasta. See, kes oma kohta oli pidanud 95 aastat, on nüüd oma talust wälja aetud ja seega ka nendest hoonetest, mis tema on ehitanud, ja mis tema esiwanemad on ehitanud, wälja tõstetud. Nii näeme, et meil tehakse wahet, ühelt poolt kindlustatakse seadusega rentnikka. (Wahelhüüe: Kes oli siis minister?) Wõib olla, Teid huwitab see küsimus, mind aga mitte. Teil on tähtis, kes küsimust lahendab, ühe kohta ütlete, et see on ülekohus, teise kohta leiate selle õiglase olewat. (Wahelhüüe: Miks Teie siis ei rääkinud?) Praegu tulewad need asjad ette, praegu on need küsimused siia jõudnud ja täna on see küsimus päewakorral. Ja kuna nüüd selgunud on, et käesolewal juhtumisel endised kroonumetsa-järelwaatajate kohad täielikult wastawad kroonu ehk riigi rendikohadele, siis oleks õigus nõuda, et nende kohad täiesti nende nimele kreposteeritaks. Kuna nüüd puudub wõimalus nende õigust kinnitada, siis on tarwis, et seda teeks Riigikogu seadusandlikul teel, nagu seda omal ajal Wene riigiwolikogu teinud, isegi wastawa krediidi määranud. Seda rohkem peaks nüüd põhjust olema seda küsimust jaatawalt otsustada, kuna meie Eesti iseseiswas riigis oleme.

Juhataja **K. Wirma**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Liigand'il.

O. Liigand (rhw.): Minule näib, et rkl. härra Jürman siin on kõnelenud asjast täiesti mööda. Selles arupärimises küsitakse, kas Wastsemõisa metskonna metsaülema nõudmisel tahetakse Märt Tomson ja Jüri Krieger nende pidada olewatest taludest wälja tõsta ja mida mõtleb Wabariigi Walitsus teha, et eelpool nimetatud talupidajad oma taludesse edasi wõiksid jääda.

Siin kõneleb härra Jürman aga wakutaludest. (Wahelhüüded paremalt poolt: Lugege edasi, miks Teie kolmanda punkti ära neelate?) Ja olgu kolmandaks, kas Wabariigi Walitsus on asunud, Riigikogu soowiawaldust arwesse wõttes, wastawa seaduseelnõu wäljatöötamisele, milles õigiast lahendust leiaks endiste kroonumetsawahikohtade — wakutalude — küsimus. (J. Soots, põl.: Selle punkti loete nõnda tasa, et keegi ei kuulegi!)

Need kaks kohta, millest siin kõnelatakse, ei ole sugugi wakutalud ja et need kohad oleksid kuulunud walla wakutalude hulka, selleks just ei olegi ette toodud andmeid. Waadake, selles seisabki kõik. Ei waidleks keegi selle arupärimise wastu, kui need talud wakutalud oleksid. Siin on aga asjast kõrwale mindud ja see ongi wõõriti, kui põllumeestekogude esitajad tahawad ka neid kohti ära anda eraomanduseks, mille peale nende pidajatel õigust ei ole. Lubage, et ma Riigikohtu otsuse motiividest ette loen ka selle koha, mida härra Jürman ette lugemata jättis, kui ta muu osa ette kandis. See käib nii: „Et need kohad oleksid kuulunud walla wakutalude hulka, ka selle kohta ei ole ette toodud andmeid.“ Wist peaks asi nüüd selge olema.

Wastus kolmanda küsimuse peale on põllutöoministri poolt antud. Siin aga tehakse nägu, nagu oldaks sellest mööda mindud ja selle küsimuse peale mitte wastatud. Nii palju tahtsin ma faktiliseks märkuseks öelda.

Juhataja **K. Wirma**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Womm'il.

A. Womm (sd.): Et 1922 ja 1923 aastal mina isiklikult Wastsemõisa walla walitsuse liige olin, siis on minul käes-

olewa küsimuse kohta järgmisi tõendusi ette tuua: Härra Jürman tõendas mineval neljapäeval, et kõneall olevad metsawahitalud on kõik naturaalkohustusi kandnud. Selle kohta pean tõendama järgmist: Naturaalkohustust Wastsemõisa metsawahid teinud ei ole. Liikumata waranduse maks on makstud wallawalitsusele metsawalitsuselt, kõigi metsawahtide käes pidada olewa riigi maa eest. Wallaraamatute järele on Wastsemõisa wallas ainult üks metsawahikoht wakutalu, see on Käära talu, ja sellel talul on muist riigi maad, mis naturaalkohustusest waba. Waku osa pealt on Käära talu kõik naturaalkohustused kandnud ja maksud maksnud nagu teised walla talud, kuna riigimaa osa peale ei ole temal mingisugust naturaalkohustust ega teoorjust.

Härra Jürman'i poolt nimetatud Kiwissaare talu kohta wõib järgmist öelda, see wahtkond on juba Wene walitsuse ajal likwideeritud ja maa jäi tema endisele pidajale. Lõpuks pean tähendama, et Wastsemõisa walla wakuraamat on Wastsemõisa wallawalitsusest wälja antud Mart Tomson'ile Riigikohtule ettepanemiseks.

Juhataja K. Wirma: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Holberg'il.

J. Holberg (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina kahjatsen väga, et teie siis ei ole tähele pannud, kui mina esimesel korral rääkisin, nüüd pean sedasama kordama weel teist korda. (J. Piiskar, is.: Meie loeme seda stenogrammist, ei maksa korrata.) No, härra Piiskar, selles küsimuses wõite stenogrammi pähe õppida, aga see midagi Teile selgeks ei tee. Asjalugu on järgmine, et kõigepealt, nagu ma juba seletasin, tuleb wahet teha metsawahi ja metsajärelwaataja wahel. Härra Womm ei teinud mitte seda.

Teiseks peab tähendama, et härra Liigand tähendas, et mis Riigikohus toob ette, nimelt, et need talud on sinna sisse kantud, et see ei ole mitte õige, sest need ei ole mitte wakuraamatutesse sisse kantud. Mina juba tähendasin ära, misugune on wakuraamatu mõiste. See on Rootsi ajast saadik pärit, kui maid mõdeti ja hinnati ja kuhu kanti kõik kohustused sisse, mis selle maatüki peal lasusid ja mida see maapidaja pidi tegema,

kas mõisa teoorjuse näol wõi rahas maksma. Nende talumaade pidajad, kes aga riigimaade peal olid, nende maade reguleerimine ja mõõtmine ning hindamine kestis ka siis edasi, kui Baltimaal 1816 a. talupojad wabastati ja selleks anti siis spetsiaal reguleerimise seadus. Ka kandsin juba ette, et 1823 a. anti peaseadus wälja ja siis asutati selleks Walka peakomisjon ja kutsuti seda hindamist kroonumaade reguleerimiseks, kusjuures kohustus ära tähendati. Metsawahtide „lesnikkude“ kohti ei reguleeritud ja neid ei pandud raamatutesse sisse. Need olid alles palgamaad 5½ tiinu suuruses. Metsajärelwaatajaid aga, kui endisi hariikka kroonumaade pidajaid, neid kanti raamatutesse sisse. Sellepärast on täitsa õige, nagu härra Jürman tähendas, et need raamatud, mis tsiteerib Riigikohus, on needsamad hindamisraamatud. (S e g a n e w a h e l h ü ü e.) Hindamine wõeti sellepärast ette, et kindlaks teha kohustused, mis maapeal lasuwad. (S e g a n e w a h e l h ü ü e.) Ja see on teine asi, mis Riigikohtus on ette toodud. Meie ei räägi Riigikohtust. (K. E i n b u n d, põl.: S e e o n k a h j u, e t R i i g i k o h u s n i i s u g u s e o t s u s e t e g i!) Need reguleerimised ja mõõtmised kestawad edasi ja selleks anti, nagu ma juba tähendasin, 1806 a. uus seadus, kus need kohad anti „na postojannoe polsowanie“ see tähendab, siin on sõna „sohranenie“ väga tähtis ja palun härra Piiskar'i ja härra Gustawson'i seda tähele panna. Waadake, selles just seisab see lugu, et just Tomson'il selle seaduse alusel „eti prawasohranajutsja“. Aga see ei puutu asjasse, et tema oma ametiteenistuse wahepeal on teise poole wastu eksinud ja sellepärast nüüd tagandatakse ametist, aga et teda omandusõigusest wälja tõsta, sellega meie rahul ei saa olla ja sellepärast tahtsin selle peale asjalikult tähelpanu juhtida.

Põllutööminister A. Kerem: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Siin on ette toodud mitmel korral, nagu oleks nendel, eriti just kahel metsawahil, kelle kohta pikalt on räägitud, teatud omandusõigused juba Wene ajast tekkinud. Seda on ka ette toonud Riigikohtus Krieger'i ja Tomson'i wolinik. Riigikohtu otsuse motiivides loeme selles asjas järgmist: „Mart Tomson'i ja tema woliniku kaebus tuleb tagajärjeta jätta järgmistel põhjus-

tel: kaebajate wolinik toetab oma kaebuses selle peale, et tema wolitajatele olewat nende kasutada olevad metsawahikohad Wene walitsuse poolt omanduseks antud ja et nemad maksawad nõndasamuti ostumaksusid, nagu teisedki taludeomanikud, ainult arwe peetud sel wiisil, et nende töö — metsawahitine — arwatud raha peale ja arwatud ostumaksude tasuks. Et see nii oleks olnud, selle tõenduseks ei toodud kaebajate woliniku poolt mingisuguseid andmeid ette, kuna põllutöoministeeriumi ja metsade peawalitsuse poolt esitati dokumentaalsed andmed selle kohta, et nimetatud kohad, wälja arwatud 6½ tiinu palgamaad igast kohast, on Wene walitsuse ajal kaebajate käes rendil olnud ja et see rendiwahekord on kestnud edasi, nii Saksa okkupatsiooni, kui ka Eesti Wabariigi Walitsuse ajal.“ (J. Holberg, põl.: See on „lesnikkude“ mitte „nadsiratelite“ suhtes.) Praegu räägitakse siin Märt Tomson'ist ja Krieger'ist. „Kõigest sellest tuleb järeldada, et waidluse all olevad kohad olid Wene riigi omandus“ jne. Teiseks wõin mina ka pikalt ette kanda need motiiwid, mis lühikese kokkuwõttena, lõpulausega lõpewad, et ei ole mingisuguseid andmeid, mis lasewad oletada, et siin on tegemist wakutaludega. Samuti ei anna põhjust Krieger'i ja Tomson'i metsawahikoha wakutalude hulka arwamiseks see asjaolu, et nad ühte wanasse raamatusse sisse kantud, mida huwitatud pooled wakuraamatuks peawad. Härra Jürman tõendas sedasama ja lisas weel juurde, et kõik mis nimetatud raamatusse sisse kantud olla wakutalud. Sellesse raamatusse on muuseas sisse kantud ka osa riigi metsi, mis ilma kahtlemata wakutalude hulka ei kuulu. Järelikult wõis sinna ka wäga hästi sisse kanda metsawahikohti. Mille juures rkl. Jürman siin eriti pikalt peatas, siis pean tähendama, et tema lahtisi ukse murdis. Minu arwamine ja ma arwan, ka Riigikogu enamuse ja terwe Riigikogu arwamine on just samasugune, et talude rentnikkudele tuleb anda õigusi, et neid tuleb kaitsta. Selleks on seadus ka wastu wõetud. (Segane wahelhüüe: Miks siis wälja wiskate.) Siin on hoopis teine lugu. Siin wisatakse halb ametnik oma palgamaa kohast wälja. Kui härra Jürman Krieger'i ja Tomson'i kaitseks maaseaduse § 22 märkuse ette toob, mis räägib, et

riigi metsametnikkudel on nende ametikohtade likwideerimise korral renditalupidajate õigused, siis on see asjalik juhtumise kohta, kus ametiaparaadi kokkutõmbamise tagajärjel osa ametikohti likwideerida tuleb, aga kaugeltki ei saa nimetatud märkust nii mõista, et kui üks wõiteine riigimetsa ametnik eksib sedawõrd, et teda ametist wabastada tuleb, et siis riik peab suure rutuga tegutsema ja katsuma seda kohta likwideerida, selleks, et eksinud ametnikule maakoha wõiks anda. (J. Holberg, põl.: Aga tema omandusõigust ei saa ära wõtta.) Omandusõiguse kohta kandsin mina juba kohtu motiiwid ette, millest näha oli, et mingisugust omandusõigust ära ei ole wõetud.

Neid asjaolusid arwesse wõttes arwan mina, et käesolewal juhtumisel nii Mart Krieger'i kui ka Tomson'i nõudeid mitte rahuldada ei saa, sest nemad on palgamaid pidanud ja kui tõesti nendest palgamaadest ääremaad likwideerimisele tuleksid, ja kui Mart Krieger'il kui ka Tomson'il on õigus riigimaadest krunte saada, siis wõib ka nende õigust nimetatud ääremaade suhtes maksma panna maaseaduse § 22 märkuse põhjal.

J. Sepp (mo.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! (O. Gustawson, is.: Kas Temant tuleb ka? J. Holberg, põl.: Teile ei jõua ju wanajumal ka selgeks teha.) Siin on waidlused keerlenud tõuswa ägedusega selle ümber, kelle omanduseks on metsawahitalud, muuseas ka muidugi need talud, kus elawad Mart Krieger ja Tomson. See on iseenesest küll wäga huwitaw küsimus, kelle omanduseks endised metsawahitalud tulewad lugeda, ja mina isiklikult kaldun ka selle poole, et need kauaaegsed — põlised — metsawahikohatadepidajad on kõigi Wene seaduste põhjal nende talude omanikud, ehk küll kõik nende talud ei ole weel mitte reguleeritud ja krepostiraamatutes nende nimele kreposteeritud. Minu arwates ei ole aga käesolewal juhtumisel suurt tähtsust sellel küsimusel, ja et selle arupärimise käsitamisel ei ole tarwiski kindlaks teha, kelle omanduseks need talud on. Mina arwan, et kui see arupärimine on üles seatud, ja kuna ta käsitab küsimust, kas nendele kahele isikule on ülekoht tehtud wõiteine, siis wõime seda küsimust lahendada ilma selle juurde asumata ja ot-

sustamata, kas need talud metsawahtide omanduseks on. Asjalugu on järgmine — fakt on see — nagu siin meie paljude kõnelejate suust oleme kuulnud, et need metsawahitalud õige wanad on ja et neid, wõib olla, üle saja aasta — põlwest põlwe — nende isikute eneste ja nende wanemate poolt ülewal on peetud ja haritud. Kui lugu nii on, siis waatame meie maaseadust, ja mina arwan, et kuigi teie kõigi muude faktide juures, mis selle asja lahendamiseks ette on kantud, kahtlete, siis tunnistades seda, et need kohad tõesti õige wanad on ja samuti tunnistades meie maaseadust, peate teie ometi leppima nende järeldustega, mida saame siis, kui meie maaseaduse põhimõtted nende faktidega seome ja asja meie maaseaduse põhjal seletada katsume. Nõnda tehes peame meie otsusele jõudma, et nende, noh ütleme, kui nad omanikud ei ole, siis vähemalt metsawahikohtadepidajatega, oleks pidanud ikkagi teistmoodi ümber käima, kui et neid otsekohe nende kohtadest wälja tõstma. Teie, austatud härrad Riigikogu liikmed, teate wäga hästi, mis kõneleb maaseaduse § 22 ja millest räägib maareformi teostamise määruse § 37. Maaseaduse § 22 tsiteeriti juba härra Jürmani poolt ja mina luban tähendada omakorda maareformi teostamise määruse § 37 peale. Siin on öeldud:

„Kõigile riigi poolt ülewõetud maade renditalupidajatele (talu-, kwoote-, kuwendiku- ja mõisamaa) jäetakse nende käesolewad maad endistes piirides tarwitada, kui nende pidajad seda soowiwad, kunni nende maade planeerimiseni põllutöoministeriumi poolt.“

Need maad jääwad nende kätte pidada kunni nende maade planeerimiseni, aga kui maad saawad planeeritud maareformi teostamise määruste põhjal, siis on siin ikkagi maksew põhimõte, et need maad nende kätte pidada jääwad, kes nende maade endised omanikud wõi rentnikud olid. Need isikud oleksid siis kõigesuurema õigusega nende talude saamiseks. Kuidas on siis Asutaw Kogu ja I Riigikogu neid õigusi tunnistanud? Siin ei ole mitte üksnes need isikud eesõigustatuks tunnistatud, kes üle saja aasta ühte kohta on pidanud, waid siin on tunnistatud talud ja kohad ka nendele, kes on rentnikud olnud alates alles 1919 aastast. Mina arwan, et kui kindlusta-

takse kohasaamise õigus esimeses järjekorras nendele isikutele, kes wast 1919 aastast teatud kohta on pidanud, missugune moraalne õigus oleks siis wõtta kohti nende käest, kes põlwest põlwe, kaugelt üle saja aasta, on seda maad harinud ja elamiskõlblikuks teinud, üles ehitades majasid ja walmistades põldu ning heinamaid. Siin tähendati küll härra põllutöoministri poolt, et need taluomanikud olla metsa saanud mõisametsast, aga mina ütlen, missugune talu ei ole siis metsa mõisametsast saanud, kõik renditalud on mõisametsast ehituspuid saanud. Kui kõneldi wastukõnelejate poolt pahemalt tiwalt ja tähendati Riigikohtu otsuse peale, siis wõime ju waadata, mis Riigikohus otsustanud on. Riigikohus on teinud sarnase otsuse — nagu teada palusid Tomson ja Krieger, et nende talud wõõrandamise alt wälja jäetakse, — et nende palwe tagasi lükatakse, ühtlasi tunnistades, et need talud käiwad wõõrandamise alla. Kuiwõrd see otsus endiste seadustega kooskõlas on, see on küsitaw, isegi Wene senatis käisid otsused sagedasti üksteise wastu, nii et üks otsus, mis wast mõned aastad peale endist tehti, oli tehtud risti wastupidisest seisukohast. (J. Piiskar, is.: Kas Riigikogu peab Riigikohtu otsuse muutma.) Mina ei ütle, härra Piiskar, et Riigikogu peab selle muutma. (O. Gustawson, is.: Härra Einbund ütles, et Riigikohus on eksinud, järelikult, mis jääb siis teha?) Riigikogu on seadusandlik asutus ja Riigikogu ei tohi küsimuste juurde asuda kinniste silmadega, waid peab asjaolud oma arutamiste puhul ise läbi arutama ja siis otsustama. Aga Riigikohus ütleb oma motiivide lõpul: „Peale maaseaduse wäljakuulutamist on põllutöoministeriumil õigus nende maadega talitada maaseaduse ja maareformi teostamise määruste alusel, ja kaebajatel ei ole õigust nõuda, et nende maade kohta tunnistataks makswaks weneaegsed määrused.“ Igatahes on Riigikohus öelnud, et põllutöoministerium wõib toimetada maaseaduse ja maareformi teostamise määruste alusel, ja kui meie ka nüüd ütleme, et need on ainult pidajad olnud, minupärast kui nemad ka on Tomson ja Krieger, siis missugustel maaseaduse teostamise määruste alusel meil õigus on, kuigi nemad on nuhtlusseaduse § 354 alusel kohtu alla antud, öelda, et nendelt

isikutelt tuleb maa ära wõtta. (Põllutööminister A. Kerem: Nende metsawahikohad!) Nagu Teile teada, tähendati siin, siis kui ma saali astusin, igatahes ma kuulsin nende isikute kohta sõna „wargad“. (O. Liigand, rhw.: Lugege stenogrammi, härra Sepp!) Ma pean tähendama, et enne kui kohus ei ole otsust teinud, ja see otsus seadusjõusse astunud, enne seda ei wõi meie ühegi isiku kohta öelda, et tema waras wõi kuritegija oleks. Kohus teeb otsuse, ja kui on Tomson ja Krieger süüdi, waat' siis wõite öelda, et nemad on wargad ja kuritegijad. Mina ütlen, et kui Tomson ja Krieger on ülekohut teinud, siis on nemad juba karistatud ja nad on oma ametist tagandatud, aga tsiwiilõigusi pole neilt weel ära wõetud. Teie teate ka, härrad Riigikogu liikmed, wäga hästi, missuguste rentnikkude käest wõib renditalusid ära wõtta, see on jällegi wälja töötatud seadusandlikul teel. Maa-reformi teostamise määruste § 118 on öeldud, et renditalusid wõib neilt isikutelt ära wõtta, kes kohtu poolt 3 korda süüdi mõistetud riigimetsa omawolilise raiumise eest, wõi jälle süüdi mõistetud õiguste kaotamisega. Arupärimist Tomson'i ja Krieger'i küsimuses püütakse lokaliseerida ainult nende talude kohta, kuid siin on tõesti terve rida metsawahitalusid, ja ma olen ise ajanud kümnekonna sarnase talu asju Tartumaal Ahja wallas. Mina ajasin asja niikaugele, et need talud wiidi planeerimisele. Põllutööministrium on selles asjas wastu tulnud ja talud käesolewa aasta kewadel ära planeerinud ja nende endistele pidajatele jällegi tarwitada andnud. Mina ütlen, et kuigi need talud, mille kohta nende pidajatel wast omandusõigus oli tekkinud, nüüd on planeeritud, siis on nendel pidajatel vähemalt teada, missugustel alustel neil talud tarwitada on ja siis wõiwad nemad ka selle järele talitada. Sellepärast lugesin mina omaks kohuseks just täna siin wälja astuda ja just sellest seisukohast asja peale tähendada, et kui meie maa-seaduses ja maareformi teostamise määrustes oleme põhimõtted üles seadnud, siis meie ka nende järele peame käima, ja nendest ikka kinni pidama. Kui meile ka üksikud isikud sümpaatlikud pole, siis ei tohi sellepärast weel seadusandlusest kõrwalkaldumisi ette tulla, kui meie oma põhimõtetest wähegi õiglaselt tahame kinni pidada.

Juhataja **K. Wirma**: Faktiliseks märkuseks on sõna põllutööministril.

Põllutööminister **A. Kerem**: Siin eelkõneleja tähendas, et tõstetakse wälja rentnikka oma rendikohtadest. Mina wõin täiendawalt seletada, et rendimaa pealt ei ole kawatus wälja tõsta, waid kawatsetakse wälja tõsta ainult palgamaa pealt, mis metsawahil tasuta tarwitada on. (J. Sepp, mo.: Sada aastat palgamaa!)

M. Martinson (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Põhimõtteliselt on seda küsimust käsitatud, kusjuures kohe alguses torm lahti pääsis. Mitu korda tähendati ka härra põllutööministri poolt, et püütakse seda küsimust laiemale alusele wiia ja ei taheta piirduda nende kahe isikuga, kes arupärimises näidetena ette toodud. Kuid mina lubaksin siiski weel enne, kui ma nendest näidetest rääkima hakkan, weel paar nähtust lisaks sennistele juurde tuua. Siin härra Holberg'i poolt enne näidati, et wahe metsniku ja metsajärelewaataja wahel sündis 1869 a., millal loodi metsniku amet Baltimaal riigimetsa walweks. Sellest ajast saadik tuleb wahet teha nende talude wahel. Enne 1869 a. asutatud ja loodud talud on kõik renditalud ja tulewad lugeda waku-taludeks. Peale 1869 a. asutatud metsnikutalusid on Wastsemõisa wallas praegu kõigest kolm. Neid ainult wõib riik tunnistada enesele. Aga ka see ei oleks päris õigus, waid neid tuleks ka nende pidajatele kindlustada wana olija eesõigusega. Kõik teised metsawahitalud kuuluvad aga nende praegustele pidajatele, wõi kui mõni nendest on juba wälja tõstetud, siis sellele isikule. Seda tõendab asjaolu, et juba Wene ajal üheksa sarnast talu Wastsemõisa metskonnast anti nende pidajatele pärisomanduseks. Kiwissaare metsawaht pidas metsawahiametit weel peale selle seaduse tuleku 1869 a. kuni 1873 aastani. Siis aga ütles ta metsawahiameti pidamise üles, ja temale kindlustati tema talu ja ta sai selle pärisomanduseks. Metsawahiamet wiidi üle Käära-Sandre talusse. Et see talu liiga suur oli, siis ei wabastatud kõike talu metsawahiameti pidamise eest tolekordsetest orjustest, waid ainult pool talu, ja praegu peab see talu metsawahiametit edasi. Teine pool talu on kreposteeritud omaniku nimel. Praegune seisukord wõimaldab nüüd aga walitsusele ära wõtta seda

poolt talu, mis oli orjusest wabastatud riigimetsa walweameti kohustetäitmise eest. Nüüd tunnistatakse see pool talu Eesti riigi omaks, kuna ta tegelikult enne eraomandus oli. Kui ei oleks peremees seda metsawahiametit oma peale wõtnud, oleks see suur talu tema nimele kreposteeritud olnud. Ehk wõtke teisest küljest. Kui teie tahate tõendada, et neis taludes hooned on riigi omad selle tõttu, et nad on ehitatud riigimetsast saadud materjaalist, siis on minul praegu käes wallawalitsuse poolt wäljaantud tõendused Kariste metstkonnas asuwa Ahima metsawahikoha üle. Endine metsawaht Hans Kurrik jäi wanaks ja ei saanud enam metsawahikohuseid täita, et temal perekonnas enam teisi järeltulijaid ei olnud, siis andis metstkonna metsaülem temale waba woli enesele järeltulijat wälida. Kurrik leppis kokku Hans Kiilaspeaga, kes ka metsawahi kohuste täitmise suhtes korralik inimene leiti olema. Hans Kurrik sai Hans Kiilaspealt oma talu eest, mille ta üle andis 1894 a. 1.200 rubla ehitatud hoonete ja tehtud maaparandustööde eest, kui ka talu eest, mille tõenduseks wallaraamatutes tõendawad dokumendid on, mis ka minul käepärast. Nii on see talu endise ametipidaja poolt edasi müüdud järeltulijale, kes talu omandas ja ühes sellega metsawalwe kohused oma peale wõttis. Nii näeme, et siin on täielik seaduslik edasimüügi kord ja õigus. Tähendab, see talu tunnistati sel korral endise pidaja eraomanduseks.

Mis puutub sellesse, kui soowitati, et tuleb piirduda nende kahe ettetoodud juhtumisega, ja härra põllutööminister toonitas minewal neljapäewal, et nüüd, kus Riigikohtu otsus jõusse on astunud, tuleb walitsusel samme astuda, et need kohad kätte antaks nende õigetele pidajatele, metstnikkudele, et nad saaksid oma korralised korterid seal kätte. Siis pean tähendama, et praegu Wastsemõisa metstkonnas seda tarwidust ei ole. Üppassaare metstkonnas peab keegi teine taluperemees metstniku ametit, ja temal seda palgamaad tarwis ei ole, tema wõib rahalise palga eest seda ametit pidada. Teine wõimalus on järgmine: kui hakati ametnikka kokku tõmbama, siis Wastsemõisa metstkonna metsaülem, härra Schulbach wähenaldas seal 5—6 metsawahikohta, lõi aga juurde uue wahtkonna Ilbak'ule. See wahtkond on metsaülema enese asukohas, nii öelda metstkonna metsaülema enese

karjamaa, ja on suur, kõigest $\frac{1}{4}$ ruutwersta, ja pealkaswawa metsa wäärtus ei ole nii suur, kui see metsawaht aastas palka saab. See metsawaht saab aastas palka 48.000 marka, peale selle on temal $12\frac{1}{2}$ wakamaad põldu ja 31 wakamaad heinamaad ja saab 9 sülda puid, ning weab peale selle weel metsaülema posti ja saab selle eest tasu 12 marka kilomeetri pealt. Siis on teada, et selle wahtkonna metsawaht peab metstkonna metsaülemale kutsariks olema ja weel mingisuguseks kantseleiametnikuks, wõib olla ka weel toapoisiks. Kui nüüd niisugune wahtkond on juurde loodud, mille tarwidust ei ole, ja mille suhtes ka riigikontroll wist sammusid on astunud, wõi astub, siis wõin mina tõendada, et seal isiklikkude intriigid põhjal tahetakse härra Tomson ja härra Krieger wälja tõsta ja wõimalikult ruttu neist lahti saada. Need intriigid ulatawad weel kaugemale, ja ulatawad neisse asjadesse, millest räägitakse, et riigile 4 miljonit kahju on sündinud härra Schulbach'i kaasteadmisel, see on metsaparwetamine 1921 aastal. Nii kaugele on asjas mindud, ja isiklikkudes intriigid seisab Tomson'i ja Krieger'i rutulise wäljatõstmise põhjus nende taludest. Riigikontroll on neid asju ka jälginud, loodan, et nüüd, kus sellest Riigikogu kõnetoolist awalikult kõneldakse, riigikontroll weel palju kiiremalt ja palju energilisemaid samme ette wõtab, mis asja tõelikkuse päewalgele toob. (Põllutööminister A. Kerem: Mikspärast Teie siis omal ajal ära ei korraldanud, waid nüüd loodate riigikontrolli peale?) Waadake, ka Teie ei tea kõiki asju ette, mis eluaja jooksul teada saate, ja meie niisamuti. Meie saame homme weel palju uusi asju teada, mida meie täna ei tea. Kui Teie, härra minister, tähendasite, et Märt Tomson sai 1903—1913 aastani ehitusmaterjaali 1032 palki, siis lubage, härra minister, minul on siin Wastsemõisa metstkonna metsaülema wäljawõte tema allkirjaga ja metstkonna pitseriga. See näitab, et Tomson on saanud 1903, 1904, 1907, 1909 ja 1913 a. palke mitte 1032, nagu Teie siit kõnetoolilt ette tõite, waid 632 palki. Peale selle on tema saanud küll 500 latti, kui Teie ka latid palkideks loete, siis ei saanud Tomson mitte 1032, waid 1132 palki. Mina pean tähendama, et Teie, härra minister, selles mitte süüdi ei ole, waid seda

metsaülem on, kas oma eksitusega wõi sihilikult Teile waleandmete andmisega. Kui Teile toonitasite, et Tomson kõigerohkem intrigeerib ja kunni Riigikohtuni asja wiinud selle tõttu, et temal kõige suurem talu pidada on ja kõigejõukamalt elab, siis lubage mulle ette lugeda, kui suured on metsajärelwaatajate talud Wastsemõisa metskonnas. Üppassaare talu 58 tiinu, praegu on ta kõigest 56 tiinu, ning sellest on metsawalitsuse poolt wälja renditud 24 tiinu, nii et praeguse pidaja käes on ainult 32 tiinu. Räätsa metsawahitalu 73 tiinu, Kiuste metsawahitalu 82 tiinu, Kuusekäära — 112 tiinu, Määraaugu — 71 tiinu, Soosaare — 78 tiinu, Karuse-Kose — 96 jne. Mina ei leia neist arwudest ühtegi wäiksemat kohta, kui on Üppassaare, missugune on kõigewäiksem. Kui nüüd tulla selle juurde, et härra Tomson nende aastate jooksul 632 wõi 1032 palki sai, siis waatame, kui suurel arwul temal õigus metsamaterjaali saada oli. Meie teame, et Wene ajal metsnikkudele mingit palka ei maksetud, kuid nende talud olid orjusest wabad, ja et nemad oma korterites seda ametit pidasid, siis pidid nad saama riigilt 1869—1908 a., see on 39 a. jooksul 18 rubla iga aasta korteriraha. See teeb 702 kuldrubla wälja. 1908—1918 a., see on 10 a. jooksul 36 kuldrubla aastas, seega 360 rubla. Kokku oleks pidanud nemad Wene walitsuselt saama 1062 kuldrubla. Teame, et 1914 a. oli taksihind 7-me tolli jämeduse palgi pealt 27 kopikat. Warem, mil ajal nad tõelikult metsamaterjaali said, oli hind palju odawam. Selle järele oleks Tomson'il mitte 1032 palki õigus saada, waid 3933 palki, nii on temal veel õigus tasu nõuda kuldrublades, ma ei tea, kas endiselt Wene walitsuselt, wõi praeguselt walitsuselt. Kui täna küsimus üles tõsteti, kuidas töölised enamlaste ajal maksmatajäänud palgad kätte wõiksid saada, siis mina arwan, et ka neil endistel metsajärelwaatajatel õigus oleks korteriraha nõuda, mis neil metsamaterjaalide näol saamata jäi. Härra Tomson peaks sel korral veel saama tasu 899 kuldrubla wäärtuses. (O. Liigand, rhw.: Kui teie walitsuse oma kätte saate, küll teie annate mõne mõisa temale. M. Martna, sd.: No ei, Riigikogu ei luba.) Nii, et põhimõttelikult, kui ka kõiki teisi andmeid jälgides, ei saa mitte öelda, et Riigikogu wõiks selle otsuse juurde jääda

ja lubada endisi metsajärelwaatajaid, kelle wanemad, nemad ise ja nende perekonnad on põlwest põlwe neis taludes elanud, et neid lubatakse wälja tõsta nende taludest enne, kui see küsimus seadusandlikul teel lahendatud. Riigikogu ei wõiks ka arutamisel olewas arupärimises ettetoodud kahe perekonna wäljatõstmise asjus teisele seisukohale asuda. Enne juba tähendati, et Riigikohus ei saanud teist otsust teha, sest puudusid wastawad seadused. Kui osa kodanikka Wene ajal ei saanud oma õigusi jalule seada, siis sellepärast ei wõi meie mitte nende waranduste ülewõtmisele asuda ja neid inimesi maast ilma jätta. Sellega astume nende wastu palju karmimalt wälja, kui suurpõllupidajate wastu, ja wõtame wäikepõllupidajalt temale kuuluwa eraomanduse, mida aga keegi juba moraalselt endale lubada ei wõiks.

M. Martna (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Ma tahan paar sõna eelkõneleja wiimaste wäidete kohta öelda. Kui tõepoolest metsawahtidel rublasid saada on, siis ei saa mina aru, kuidas need rublad just kuldrublad on! Sel ajal ei tehtud wahet kuldrubla ja rubla wahel. (Wahel hüüded paremalt poolt.) Kui teie näiteks paberrublasid 100 tükki panka panite, siis saate nüüd nende kuldrublade eest, mis teie paberis sinna panite, 150 marka. Kõik hõbe-, kuld- ja paberrublad olid lihtsad rublad. (Wahel hüüe J. Holberg'i, põl. poolt.) Kui tõepoolest niisuguste nõudmiste rahuldamise peale minna, kas siis tõepoolest kuldrublasid wälja maksuma hakatakse? See küsimus, mis täna kõne all on, on wäga keeruline, ja seda tahetakse iseäraliku seadusega wõi seadusandlikul teel lahendada. Mina arwan, et Riigikogus ei ole ühtegi inimest, kes endiste talupidajate õigusi kuidagi kitsendada tahaks, aga siin nende 2 talu juures on näidatud, ja meie peame ometi uskuma, et Riigikohtul ka kõik ettetoodud põhjused teada olid ja kui Riigikohus siiski leidis, et need ei ole wakutalud, ja meil on senni ikka see waade olnud, et me Riigikohtu otsused makswateks tunnistasime. Sellel seadusandlikul teel, mis härra Holberg ette tõi, on ka üks iseäralik omadus. Kõigeesimesed korraldused tehti kindral-kuberner Brown'i poolt metsade huwides. Hiljem selgus aga asjaolu, et metsawahid olid omale maid

üles harinud, ja siis wõib olla, et Wene walitsus metsaasjanduse peale mitte nii suurt rõhku ei pannud, kui just talupoegade huwi peale. Siis tekkis metsawahtide maade omandamise küsimus ja, nagu meie kuuleme, ei ole asi nõnda kaugele edenenud, et kõik need maad metsawahtide omanduseks oleksid saanud, nagu seda need harrad, kes selle asja eest wälja astuwad, siin tahawad, soowides, et praegune Eesti wabariik peaks Wene poolelijäänud seadusandlust selles suunas jätkama, nii et need metsawahtide omanikud, kes Wene walitsuse ajal weel mitte ei suutnud omi maid oma omanduseks kinnitada, wõi kreposteerida, nüüd seda teha wõiksid. Aga minu arwates peab ometi Eesti wabariik oma metsade huwide eest wälja astuma ja waatama, kas need kohad tõesti niisugused on, et neid tõepoolest metsawahtidel tarwis on. Ei wõi ju ometi Wabariigi Walitsus sellest lihtsalt sellepärast loobuda, et metsawahid tahawad neid maid, kus nad senni metsi on wahtinud omale, see on pärisomanduseks saada. Oleks arusaamatu ja täitsa loogikawastane, kui meie tahaksime neid maid metsawahtidele omanduseks anda ja nende maade omanikkudele ka metsawahtimist kohuseks teha, tähendab, siis tahetaks metsade wahtimine parandatawaks teha. See ei ole minu arwates sugugi soowitaw ega ka loogiline. Meie ühel juhusel nägime, mida lugupeetud eelkõneleja härra Jirman, wõi härra Martinson ette tõi, et üks metsawaht wanakssaamise puhul on järeltulijat otsinud, kuna tal poega ei olnud. Kui tal oleks poeg olnud, siis oleks metsawahtimine loomulikult poja kätte jäänud, tähendab: õigus wõi kohus oleks päranduseteel üle läinud poja peale. Et tal poega mitte ei olnud, siis pidi tema kedagi wõõrast otsima. See ei wõi ju ometi riigimetsade huwide seisukohalt soowitaw olla, et metsawahtimise ülesanne, mille eest waht palka saab ja mis pärast temal teatawad kohustused täita on, päranduseteel kellegi teise peale üle wõiks minna. Minu arusaamise järele tekib siin küsimus just sellest seisukohast, et riigi ja metsade peawalitsuse huwides seda soowitawaks lugeda ei wõi, et metsawahikohad, mis metsawahtimisega ühenduses on, et need Wene ajal poolelijäänud seadused saaksid Eesti wabariigi poolt selles mõttes jätkatud, et kohad metsawahtide omanduseks tunnisi-

tataks. Mina ei pea seda mitte loomulikuks ja soowitawaks. Wõib olla, harrad juristid on teisel seisukohal. Härra Päts hüüab seal waele... (K. Päts, põl.: Ma ei tunne mitte seda küsimust, ma ei ole mitte waele hüüdnud.) Igatahes näib mulle see tee kõige loomulikum olewat, millega nende 200 koha küsimuse lahendamist Wabariigi Walitsuse poolt on algatud ja mina eeldan siis, et nende 200 koha seas wõib ka neid olla, mida praegustele pidajatele jätta wõiks, kus aga metsi tõesti alles wahtida tarwilik on, peaksid metsawahtidekohad riigiomanduseks jääma. Usun, et seadusandlikul teel wõib seda küsimust kõige paremini lahendada.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Holberg'il.

J. Holberg (põl.): Lugupeetud eelkõneleja tähendas, et kui Riigikohus oma otsuse tegi, siis pidid temale needsamad asjaolud teatawad olema, mis siin ette toodi. Ma pean tähendama selle kohta niipalju, et see kohtukord on administratiiv kohtu kord ja et siin on wõistluse printsiip maksew, mis mõlemad pooled ette toowad. (A. Rei, sd.: Eks pooled tea seda ise paremini, kui Teie, wõi härra Martinson.) Sellepärast just ongi see otsus teisiti wälja kujunenud. Kui oleks kohtus need faktid ette toodud, mis siin täna ette kantud, siis ei oleks kohtul juba wormilistel põhjustel õigus olnud neilt kohtasid mõista.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Gustawson'il.

O. Gustawson (is.): Sõna wõttes faktiliseks märkuseks, tahtsin ma konstateerida järgmist: Meie asjaomaste arupärimiste puhul on eriti põllumeestekogude Riigikogu rühm meile alati terawalt kallale tunginud, kui meie oleme kas wõi teoreetiliseltki oletada julenud, et kohus wõib eksida. Üksikute konkreetsete juhtumiste puhul, nagu meie arupärimine Wiljandi kohtutegelaste wõi jälle õpetaja Lomp'i kohta, on põllumeeste seisukoht olnud selge ja sirge: kui kohus, olgugi mitte lõpuinstantsis oma otsuse on teinud, siis ei ole Riigikogul sellega enam mitte midagi pistmist. Põllumeestekogude rühm läks isegi nii kaugele, et ta leidis olewat lubamata sellegi, kui prokuratuuri tegevust arwustati. Ma nimetan waid meie

arupärimist Lääne maakonnawalitsuse esimehe Saar'e vastu tõstetud süüdistus-
 asja lõpetamise kohta kohtu prokuratuuri
 poolt. Põllumehed leidsid siis, et siin
 kõik korras olla, Riigikogul ei olewat õi-
 gust tulla prokuratuuri tegewust arwus-
 tama arupärimise kaudu. Siis oli kohus
 ja prokratuur püha ning puutumatu. Tä-
 nasele koosolekul on aga peaaegu kõik kõ-
 nelejad põllumeeste rühmast kas otse-
 kohe wõi kaudselt mõista andnud, et
 Riigikohtu otsusega käesolewas küsimu-
 ses arwestada ei tulla. Riigikogu liige
 Einbund läks isegi nii kaugele, et ta koha
 pealt hüüdis: Riigikohus on eksinud.
 Seda ei ole Riigikogu liige Einbund kunni
 siinamaani mitte tagasi wõtnud. (K. Ein-
 bund, põl.: Ütlen ka praegu, et
 seal on tingimata wead sees.)
 Mina naelutan kinni selle põllumeesteko-
 gude äkilise fondimuutmise, mis ligne
 kord näitab, et nemad oma wõtluses
 wahendid ei wali, waid et nad käiwad
 hotentoti moraali järele: meile on luba-
 tud — kõik, teistele — mitte midagi.

K. Einbund (põl.): Austatud Riigi-
 kogu liikmed! Mina kuulasin huwitusega
 wastaspoolte waidlusi ühelt kui teiselt
 seisukohalt. Enne ei olnud selle küsimu-
 sega tuttav, neid materjaale, mis ette
 walmistatud, ei ole ma lugenud. (W.
 Maaker, tõer.: „Kajas“ ju oli. Kas
 Teie ei kirjutanud ise „Kajas“?)
 Tunnen asja ainult nii palju, kui lehest
 lugesin. Aga nüüd kuulates wastupidi-
 seid seletusi selgub, et siin kõik
 korras ei ole. Ja kui meie selle asja
 praegusel korral ülepea-kaela otsustame,
 siis wõime meie inimestele ülekohtu teha.
 Kuulasin huwitusega ka Riigikogu liikme
 Martna seletusi, aga ka nende juures tek-
 kib mul teataw kahtlus. Kui endistel met-
 sajärelwaatajatel, nende seas ka päewa-
 korral olewal kahel metsajärelwaatajal,
 olid enne teatawad õigused, siis ei saa
 nüüd riigiwalitsus tulla ja ainult riigi hu-
 wides nendelt metsnikkudelt omandatud
 õigused maksusetuks tunnistada. Sel-
 lelt seisukohalt ei saa kuidagi selle küsi-
 muse juurde asuda ja oletada, et riigi-
 kassa huwide seisukohalt peawad kõik
 endiste metsajärelwaatajate maad praeg-
 use metsnikkude pagamaad olema.
 See oleks ainult riigikassa huwides toi-
 metatud, aga mitte õiguse huwides. Sel-
 lepärast näib, et lonkab pisut ka härra
 Martna seisukoht. (M. Martna, sd.:

Pisut!) Jah, pisut! Aga kui mina ütlen
 pisut, siis tähendab see kaunis palju.
 (Naer. M. Martna, sd.: Siis ei
 tule Teie seletust mõista mitte
 sõnasõnalt?!) Tahtsin Teie vastu
 wiisakas olla, sest wanemate härrade
 vastu olen ma ikka wiisakas. (M.
 Martna, sd.: Ka „Kajas“?)

Esitaksin enese allkirjaga Riigikogule
 wastuwõtmiseks järgmise ülemineku-
 wormeli, mis ühest küljest ettepaneku teeb
 walitsusele, et see seaduseelnõuga selle
 küsimuse lahendamiseks esineks. Teisest
 küljest soowitaksin walitsusel wäljatõst-
 mist kohtadelt ajutiselt seisma panna,
 kunni walitsuse elnõu parlamendi was-
 tawasse komisjoni tuleb, kus seda küsi-
 must juriidiliselt põhjalikult järele wõiks
 kaaluda. Arwan, et kellegi huwides see
 ei wõiks olla, et teeksime ülekohtu en-
 distele metsajärelwaatajatele õigustes
 nende maade kohta. Meie ei kaotaks
 sellega mitte midagi, ei kaotaks ei wal-
 litsuse ega ka riigikassa. Ülemineku-wor-
 mel oleks rahulduseks 200 inimesele-
 talupidajale, see oleks asja edasilükka-
 mine mõne kuu peale, kunni komisjonis
 selgusele on jõutud, kas siin walitsusel
 õigus on talitada, nagu ta seda praegu
 kawatseb. Otsuse tegemise juures ei
 tarwitaks meie mitte ainult tänases päe-
 wakorras olewaid Krieger'i ja Tomson'i
 arwesse wõtta, seda rohkem, et need in-
 mesed wõib olla eksinud on oma kohuste-
 täitmisel, kui metsnikud. Las' nad olla
 eksinud, nad saawad karistuse, aga sel-
 lega ei kaota nemad weel õigust oma
 kohtade peale. Jätame päewakorralt
 täiesti ära inimeste süüteod ja wõtame
 küsimuse enese päewakorrale. Asi ise
 on sedawõrd suure tähtsusega, et otsuse
 tegemisel teataw ettewaatus soowitaw
 oleks. (Wahelhüües keskerakonna
 poolt: Kas walitsust kuku-
 tada?) Niisugust tahtmist meil praegu-
 sel korral küll ei ole ja minu wormel ei
 sisalda ka niisugust ettepanekut. Paluk-
 sin Riigikogu liikmeid arwesse wõtta, et
 põllumeestekogude rühm ei ole kunagi
 Riigikohtu otsuste kohta seletanud, et
 need õiged wõi mitte tunnustatawad ei
 ole. Ka praegusel korral ei astu põllu-
 meeste rühm niisuguste wäidetega välja.
 Aga teie teate, et ühe kui ka teise kohtu-
 otsuse juures, läbi waadates täiendawaid
 materjaale, wõib üksikult igal kahtlus
 tekkida, kas see kohtuotsus on kõigiti
 läbikaalutud ja põhjendatud. Igalühel

wõib sarnane arwamine tekkida ja see on iga isiku waba arusaamine ja sellel alusel käib ka tõesti kohtuprotsess. Ühes kohtuinstantsis tehakse üks otsus, teises teine, nõnda, et kohtuotsused iseenesest ei ole weel wiimane tõde. Kui aga siiski on kohtuotsus tehtud, siis jääb tema püsima ja seda tuleb niisugusena tunnustada, hoolimata ka sellest, kui üldine õiglus nõuab ühe küsimuse teisiti otsustamist. Sel juhtumisel peab aga parlament wahele astuma seadusandlusega. Ja praegusel korral, kuulates wastupoolseid waidlusi, näib minule, et Riigikohtul oli põhjusi selle otsuse tegemiseks, kuid teisest küljest nõuab õiglus, et kui Riigikohus ei saa maksimate paragrahwide põhjal teistsugust otsust teha, siis tuleb parlamendil enesel asi läbi waadata ja wõib olla oma seadusandlusega wahele astuda. Mina paluksin küll wäga kahesaja talupidaja huwisid ja õigusi mitte ignoreerida, waid tarwitusele wõtta teataw ettewaatus ning sellega parlamendile wõimalus anda komisjonis seda asja läbi kaaluda. (O. Liigand, rhw.: See on kahe küsimus.) See ei ole mitte ainult kahe, waid kahesaja küsimus ja need kaks kuuluwad sinna hulka. Kahesaja küsimus on ühtlasi ka nende kahe küsimus ja kahe küsimus ühtlasi ka kahesaja küsimus. Nagu ma härra Jürman'i wõi härra Martinson'i seletustest täna kuulsin, on metsajälwaatajaid juba ennegi wälja tõstetud. (A. Jürman, põl.: Wäljatõstmine kestab alalõpmata edasi.) Esitan Riigikogule järgmise ülemineku-wormeli:

„Ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastamise arupärimise peale metsajälwaatajate maade asjus, soowitab Riigikogu walitsusele senniste metsajälwaatajate wäljatõstmist nende pidamisel olewatelt maadelt seisma panna kunni Riigikogule metsajälwaatajate maade küsimuse lõpulikuks otsustamiseks walitsus seaduseelnõu esitanud.“ (O. Liigand, rhw.: Riigikohus on otsustanud, et neil maad ei ole, — Teie ei saa selle wormeliga midagi kätte.)

Põllutööminister **A. Kerem:** Kõigepealt on ülemineku-wormelis nimetatud „metsajälwaatajad“. Meil on mitmesuguseid metsaametnikka, kuid niisugust ametit meil praegu ei ole ja missugust liiki ametnikka selle nimetuse all

mõeldud, seda mina ei tea ning juba sellepärast ei saaks seda wormelit wastu wõtta. Käesolewa aasta eelarwe puhul wõttis Riigikogu wastu soowiawalduse, et walitsus samme astuks selleks, et metsaametnikkudele, kellel palgamaadeks wakutalud kasutada, ei need talud nende kätte jääksid. See oli wäga selge seisukoht ja mina wõin ainult kinnitada, et ei Wabariigi Walitsusel, ei ka põllutöministeeriumil ei ole mingisugust kawatsust neid ametnikka wakutaludest wälja tõsta, kuigi nemad oma palgakohad peaksid kaotama.

Juhataja K. Wirma: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Martinson'il.

M. Martinson (põl.): Faktilise märkusena härra Einbund'i poolt ettepanud ülemineku-wormeli kohta, mille kohta härra põllutööminister tähendab, et walitsus ei saa selgeks teha, missuguste talude kohta see wormel õieti käima peab, tahaksin tähendada, et selle all on mõeldud endiste metsajälwaatajate talud, missugused asutatud enne 1869 aastat. Andmed, missugused talud enne nimetatud aastat metsajälwaatajate kohuseid kandsid, on walitsusel kerged kätte saada, nii et seal mingisugust kahtlust ei wõi tekkida selle kohta, missugused talud selle wormeli alla kuuluma peawad.

Juhataja K. Wirma: On esitatud kaks ülemineku-wormelit, üks liht ülemineku-wormel härra Liigand'i poolt, mis kõlab järgmiselt: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastamise põllumeestekogude Riigikogu rühma liigete A. Jürman'i, A. Tupits'i ja M. Martinson'i arupärimise peale endiste kroonumetsawahikohtade-pidajate Mart Tomson'i ja Jüri Krieger'i wäljatõstmise asjus, — läheb päewakorras edasi.“

Teine, motiweeritud ülemineku-wormel, on esitatud rkl. Einbund'i poolt: „Ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastamise arupärimise peale metsajälwaatajate maade asjus, soowitab Riigikogu walitsusele senniste metsajälwaatajate wäljatõstmist nende pidamisel olewatelt maadelt seisma panna, kunni Riigikogule metsajälwaatajate maade küsimuse lõpulikuks otsustamiseks walitsus seaduseelnõu esitanud.“

Hääletamisele tuleb kõigepealt rkl. Einbund'i ülemineku-wormel, peaks see

tagasi lükatama, siis tuleb hääletamisele rkl. Liigand'i ülemineku-wormel. (Hääletatakse.) Poolt on antud 18 häält, vastu 22 häält, seega on rkl. Einbundi' ülemineku-wormel tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb liht ülemineku-wormel. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on liht ülemineku-wormel vastu wõetud.

**14. Põllutööministri
A. Kerem'i erakorraline teadaanne
Lelle-Hiiekõnno alewi maaga warustamise küsimuse kohta.**

Põllutööminister **A. Kerem:** Eelmise päewakorra-punkti juures wõeti vastu ülemineku-wormel, mis minule mõned selgusetu momendid jä-

tab. Oma kõnes tähendas ettepanija muuseas, et tuleks kiirelt sammusid astuda, et Lelle-Hiiekõnno alew warustaks maaga, ja kui teisiti wõimalik ei ole,

siis wõi erakorraline seadus selleks esitada. Ma pean tähendama, käesolewast wormelist, mis siin esitatud, mina wiimast osa wälja ei loe ja leian, et siin esitaja on mõelnud neid abinõusid, mis ilma erakorralise seaduseta põllutööministeeriumil käsitada on, missuguste abinõude peale ka mina kui wõimalikkude, kuid mitte kindlate peale tähendasin. Kui praegumakswa korra järele enne sõlmitud lepingute lõppu wõimalus awaneb ministeeriumil alewikku maaga warustada, siis ei ole minul isiklikult selle vastu mitte midagi. Kui aga nõutakse erakorralisi seadusi, mis olemasolewaid seaduslikka lepinguid peaks tühistama wõi siis jälle tekkinud asuniku õigusi nende maade peale peaks kitsendama, siis muidugi neid seadusi mina isiklikult esitada ei saaks.

Juhataja **K. Wirma:** Päewakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2.30 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **J. Tõnisson.**

Abiesimees **K. Wirma.**

Sekretäär **T. Kalbus.**